

Magnus Robertsen Mostad

Fri til å dra - Villig til å bli

Norske fremmedkrigere i den russisk-ukrainske krigen

Masteroppgave i Sosiologi
Veileder: Jakub Stachowski
Juli 2023

Magnus Robertsen Mostad

Fri til å dra - Villig til å bli

Norske fremmedkrigere i den russisk-ukrainske krigen

Masteroppgave i Sosiologi
Veileder: Jakub Stachowski
Juli 2023

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for sosiologi og statsvitenskap

NTNU

Kunnskap for en bedre verden

Sammendrag

Denne masteroppgaven utforsker norske fremmedkrigere i den russisk-ukrainske krigen, og hva som gjør dem villige til å delta i krig. Oppgaven er et kvalitativt prosjekt som basert på dybdeintervjuer gir en innsikt i (1) hvorfor nordmenn verver seg som fremmedkrigere i Ukrainsk tjeneste; (2) hvorfor de velger å bli i Ukraina når de møter krigens realiteter og (3) hvordan dette inngår i deres fremtidsperspektiv. Oppgaven tar utgangspunkt i informanter som har tjenestegjort som stridende ved fronten i Ukraina, men som ikke har tidligere militær erfaring eller etnisk tilknytning til Ukraina.

Oppgavens teoretiske utgangspunkt er sosiologisk teori basert på handlingstyper og solidaritet, samt tidligere forskning og perspektiver på fremmedkrigere som fenomen. Gjennom arbeidet mitt identifiserer jeg hvordan det å være fremmedkriger er en dynamisk prosess preget av en sterk følelse av solidaritet som endrer seg fra avgjørelsen om å reise, til avgjørelsen om å bli i krigen. Videre identifiserer jeg hvordan det å verve seg som fremmedkriger kan anses som en skapende handling der informantene finner seg til rette i sin rolle som soldat, og i flere tilfeller ønsker å fortsette med militær virksomhet. Det fremkommer at dette ikke betyr at man gir opp livet sitt i Norge, men at det heller er å anse som en type fremmedkriger-profesjon der fremmedkrigerne pendler frem og tilbake fra tjeneste i Ukraina.

Utover dette identifiseres det at fremmedkrigere i mitt tilfelle vanskelig lar seg plassere under typologiene som tidligere har blitt brukt til analyse av fremmedkrigere. Dette gjør at jeg argumenterer for at det å være fremmedkriger burde anses som en dynamisk prosess, der ulike steg i prosessen preges av ulike motivasjoner og refleksjoner.

Abstract

This master's thesis explores Norwegian foreign fighters in the Russian-Ukrainian war, and what makes them willing to participate in war. The thesis is a qualitative project that, based on in-depth interviews, provides an insight into (1) why Norwegians enlist as foreign fighters in Ukrainian service; (2) why they choose to stay in Ukraine when faced with the realities of war and (3) how this is part of their future perspective. The thesis is based on informants who have served as combatants on the front lines in Ukraine, but who have no previous military experience or ethnic ties to Ukraine.

The theoretical basis of the thesis is sociological theory based on types of action and solidarity, as well as previous research and perspectives on foreign fighters as a phenomenon. Through my work, I identify how being a foreign fighter is a dynamic process characterised by a strong sense of solidarity that changes from the decision to leave to the decision to stay in the war. Furthermore, I identify how enlisting as a foreign fighter can be seen as a creative act where the informants settle into their role as a soldier, and in several cases want to continue with military activities. It emerges that this does not mean giving up one's life in Norway, but that it is rather to be regarded as a type of foreign fighter profession where the foreign fighters commute back and forth from service in Ukraine.

In addition to this, it is identified that foreign fighters in my case are difficult to place under the typologies that have previously been used in analyses of foreign fighters. This leads me to argue that being a foreign fighter should be considered a dynamic process, where different steps in the process are characterised by different motivations and reflections.

Forord

Min største takk går til dere som har forlatt deres hjemland for å kjempe for Ukrainsk fred og selvstendighet, som har gitt meg et innblikk i hverdagen deres, og som har delt deres historier og tanker med meg. Det er dere som har muliggjort dette prosjektet.

Tusen takk til min veileder Jakub Stachowski, som har bidratt med bunnsolid støtte, veiledning og innspill, så vel som generell trivelig prat. Tusen, tusen takk til min kjære samboer Ingeborg for korrektur, og at du har holdt ut med meg under arbeidet med prosjektet. En hilsen går og til mine kamerater og medsosiologer, som gjennom vitser, spøk god diskusjon og felles lidenskap for sosiologi og samfunnsvitenskap, har gjort arbeidet med masteroppgaven til et givende og lærerikt kapittel av livet.

Magnus Robertsen Mostad

Trondheim

Juli 2023

Innholdsfortegnelse

1. INNLEDNING	1
1.1 Hvorfor er dette samfunns- og sosiologisk relevant?	2
1.2 Problemstilling	3
1.2 Begrepsavklaring	4
1.2.1 Hva er en fremmedkriger?.....	4
1.3 Fremmedkrigere og stridsfrivillighet som fenomen	5
1.3.1 Fremmedkrigerens historie.....	6
1.3.2 Norge og «fremmedkriging» som fenomen	7
1.4 Oppgavens struktur	8
2. TEORI OG TIDLIGERE FORSKNING	9
2.1 Perspektiver på fremmedkrigere	9
2.1.1 Hvorfor blir noen fremmedkrigere?	9
2.1.2 «Profesjonelle fremmedkrigere»	13
2.2 Teoretisk rammeverk	14
2.2.1 Vold og handlingstyper	15
2.2.2 Mikrosolidaritet og propaganda	18
3. METODE	22
3.1 Metodologiske vurderinger	22
3.1.1 Dybdeintervju som metodologisk verktøy	22
3.1.2 Utvalgskriterier.....	23
3.1.3 Rekruttering.....	25
3.1.4 Utvalget	26
3.1.5 Intervjuguiden	27
3.1.6 Intervjusituasjonen	28
3.1.7 Databehandling.....	28
3.2 Forskningsetiske vurderinger	30
3.2.1 Å jobbe med «utsatte» grupper	30
3.2.2 Konfidensialitet og anonymitet	31
3.3 Oppgavens kvalitet	33
3.3.1 Pålitelighet.....	33
3.3.2 Gyldighet	34
3.3.3 Generaliserbarhet	34

4. ANALYSE	36
4.1 Hvorfor reise til Ukraina?	36
4.1.1 Hvorfor akkurat Ukraina?	41
4.2 Hvorfor bli i Ukraina?	43
4.2.1 Mikrosolidaritet og krigsbrorskap	44
4.2.2 Stridsfrivillighet som skapende handling	47
4.2.3 Stridsfrivillighetens strukturelle fleksibilitet.....	53
4.3 Stridsfrivillighet som starten på en ny karriere	57
5. DISKUSJON	60
5.1 Abstrakt og relasjonell solidaritet	60
5.2 Stridsfrivilligheten som skapende handling	62
5.2.1 Å finne seg selv i krig?.....	62
5.3 Krigens lærlingtid?	63
5.4 Diskusjon av bruken av typologier	64
6. AVSLUTTENDE REFLEKSJON	66
6.1 Oppsummering av oppgaven	66
6.2 Videre forskning	67
Litteraturliste.....	69
Vedlegg 1: NSD Godkjenning	74
Vedlegg 2: Intervjuguide	75
Vedlegg 3: Informasjonsskriv	77

1. INNLEDNING

Da Russland invaderte Ukraina 24. februar 2022 markerte dette en endring i skyttergravskrigen som hadde pågått siden 2014 i områdene Donetsk og Donbas. Ukraina og Russland hadde lenge hatt et fiendtlig forhold, og separatiststatene i Donbas og Luhansk hadde siden 2014 vært støttet av Russland i form av rådgivere og materiell. I 2022 anerkjente Russland de selverklærte republikkene som selvstendige – og allierte – stater, og kort tid etter fulgte en invasjon av Ukraina. Få dager etter invasjonen henvendte president Volodymyr Zelenskyj seg til alle som var villige til å kjempe for Ukrainsk frihet, og oppfordret frivillige til å komme til Ukraina for å kjempe imot den russiske invasjonen. Det oppsto med dette nye ukrainske militærenheter bestående av internasjonale frivillige, i tillegg til myriaden av internasjonale avdelinger som allerede fantes i landet før invasjonen. I starten av krigen var det i flere tilfeller de ukrainske ambassadene som organiserte og veiledet frivillige som ønsket å verve seg, og Ukrainas ambassade i Norge kunne melde om et par hundretall Nordmenn som hadde kontaktet dem (NTB, 2022)

I disse avdelingene befinner det seg internasjonale frivillige, derav nordmenn, som har deltatt i kamphandlinger, og i ytterste konsekvens risikerer å ofre sin helse og sine liv for en krig langt unna sine hjemland.

Dette er en oppgave som omhandler nordmenn som har deltatt i krigen på ukrainsk side, hvorfor, og hva, som motiverer nordmenn til å delta i krig i tjeneste for en annen stat enn sin egen. Fremmedkrigere og stridsfrivillighet et komplekst fenomen, som på flere vis er lite utforsket i sosiologisk så vel som generell forstand. Oppgaven er en sosiologisk analyse av fremmedkrigere og stridsfrivillighet fundert i tidligere forskning på fremmedkrigere og sosiologisk teori. Teoretisk rammeverk for oppgavens baserer seg på sosiologiske analyser og perspektiver på *handlingstyper* og *solidaritet*, samt tidligere forskning på stridsfrivillighet og fremmedkrigere. Videre er prosjektet motivert av underdisiplinen «krigssosiologi». Til dette formål benyttes norske fremmedkrigere i den russisk-ukrainske krigen som case, basert på dybdeintervjuer foretatt i tilknytning prosjektet.

Det er vanskelig å stadfeste nøyaktig hvor mange nordmenn som har vervet seg til det ukrainske forsvaret. Russiske kilder hevdet i 2023 at 16 nordmenn hadde kjempet på Ukrainsk side, mens den Ukrainske ambassaden i Norge hevdet at «flere hundre» nordmenn hadde utvist interesse

for å verve seg bare noen uker etter invasjonen (NTB, 2022). Utenriksdepartementet på sin side opplyser om et hundretalls nordmenn som har befunnet seg i Ukraina siden krigen brøt ut, men at det verken er obligatorisk å melde ifra til UD eller å oppgi grunnen for oppholdet sitt (Ertesvåg, 2023).

1.1 Hvorfor er dette samfunns- og sosiologisk relevant?

Oppgaven er basert på en rekke observasjoner og antakelser med bakgrunn i en omfattende gjennomgang av, og personlig interesse for, sosiologiens rolle i analyse og forklaring av krig, vold og konflikt. Størst av disse er en oppfattelse, delt av mange, av at studiet av krig – og derunder vold – befinner seg i sosiologiens periferi, og at analyser av krig stort sett overlates til andre disipliner (Wieviorka, 2009; Walby, 2012).

Et annet aspekt er at sosiologiske analyser av krig i stor grad preges av analyser gjort på makronivå, med stater, ideologier eller etnisitet som utgangspunkt (Shaw & Creighton, 1987; Giddens, 1985). I dette prosjektet utforskes fremmedkrigere og deres motivasjoner for å kjempe for andre land i internasjonale militære avdelinger. Studiet av fremmedkrigere og deres motivasjoner er først og fremst utforsket av psykologien og terrorstudier, og i mindre grad sosiologien.

Dette betyr ikke at temaet ikke er utforsket, eller at det ikke finnes etablerte forskere og forfattere som har utviklet teori og perspektiver. Det som derimot kan sies om dette er at majoriteten av sosiologien som omfatter krig belager seg på vestlige, konvensjonelle militærstyrker, og at det er skrevet *før* den russiske invasjonen av Ukraina.

Majoriteten av krigssosiologi er altså ikke skrevet i en tid der en moderne krig mellom utviklede stater er et faktum. Det er og påfallende at brorparten av datamaterialet moderne krigssosiologi er hentet fra studier gjort umiddelbart etter andre verdenskrig, eller i moderne militærstyrker som har deltatt i såkalte «antiterror»-kriger, som betegner krigene i blant annet Afghanistan og Irak i det 21. århundre.

En konsekvens av dette – grunnet fremveksten av fremmedkrigere i Ukraina – er at det er svært lite teori som spesifikt tar for seg eller nevner hvordan moderne teorier og perspektiver kan forklare deltakelse i krig og bruken av vold i en institusjon som ikke er en nasjonalstats velorganiserte militærvesen, og hvor det kan tenkes at tanker og idealer om nasjon og statsborgerlig tilhørighet ikke er like gjeldende. Et annet moment ved en studie av norske

fremmedkrigere i Ukraina er at deltakelse i krigen ikke er ulovlig, i motsetning til de mye omtalte «Syriafarene» på midten av 2010- tallet, som utgjør en stor del av forskningen på fremmedkrigere.

Oppgaven baseres på en antakelse av at krig er å anse som systematisert vold, og at perspektiver som forsøker å forklare krig, og perspektiver som tar for seg bruken av vold begge kan anvendes i en sosiologisk analyse av hva som gjør mennesker villige til å frivillig gå i krig, og i verste fall ofre alt. Samtidig er deltakelse i krig, inkludert stridsfrivillighet og fremmedkrigere, intet moderne fenomen. Konflikthar dominert store deler av menneskelig historie, og noen sosiologer har kalt krig for «conditio humana»- *den menneskelige tilstand*, altså regel heller enn unntak (Elias, 1994).

1.2 Problemstilling

Denne oppgaven tar for seg problemstillingen:

Hvorfor verver nordmenn seg som stridsfrivillige, og hva gjør at de velger å forbli i krigen?

Problemstillingen er formulert slik den er fordi jeg mener dette gir en mulighet til å utforske ikke bare hvorfor noen velger å bli fremmedkriger og hva som motiverte dem til dette, men også hvorfor de velger å bli i konflikten. Det sistnevnte spørsmålet er relevant fordi de som reiser ned som frivillige er nettopp dette; frivillige. De kan velge å reise hjem dersom det blir uutholdelig, og de vil heller ikke møte straffereaksjoner når de kommer hjem, i motsetning personer som verver seg til f.eks. terrorgrupper. Dette gir samtidig en anledning til å utforske hvordan de anser sin deltakelse i krigen i et fremtidsperspektiv; er dette personer som forsaker livet i Norge for å tre inn i rollen som soldat, eller er det en avgrenset fase i livene deres?

Denne problemstillingen er på bakgrunn av dette og tidligere forskning på temaet operasjonalisert i form av underliggende forskningsspørsmål:

Hvorfor verver de seg?

Hva gjør at de ikke reiser hjem igjen?

Hvordan inngår stridsfrivilligheten i deres fremtidsperspektiv?

Med en slik formulert problemstilling etterstreber jeg å gi den en helhetlig fremstilling av fremmedkrigerne og deres motivasjoner for reise, krig og videre liv, samt stridsfrivillighet som sosiologisk fenomen. Derfor ønsker jeg å utforske helheten av stridsfrivillighet, altså *hva* som gjør at de tar steget, *hvorfor* de fortsetter, og *hvilken* funksjon oppholdet som fremmedkriger har i livet deres.

Prosjektet er kvalitativt, og problemstillingen utforskes med grunnlag i intervjuer med tre nordmenn som har kjempet og som kjemper i Ukraina, samt forskning og litteratur som omhandler fremmedkrigere og deltakelse i krig og voldelige handlinger. Samspillet mellom litteratur, metode og databehandling gir prosjektet en abduktiv karakter, og gir sosiologisk innblikk i et mangesidig og raskt utviklende tema.

1.2 Begrepsavklaring

Det er benyttet en rekke begrep og betegnelser som kan være forvirrende av flere årsaker. For det første er det flere begrep som ikke har noen vedtatt eller allment akseptert betydning, eller det er bestridt hva som legges i begrepene. For det andre er det begreper som vil brukes om hverandre fordi en oversettelse fra engelsk ikke vil la seg bøyes med norsk grammatikk på en tilfredsstillende måte, eller det ikke finnes noe tilsvarende norsk begrep.

1.2.1 Hva er en fremmedkriger?

Da språkrådet skulle tildele den årlige prisen for årets ord i 2014, var det ordet «fremmedkriger» som sto igjen med prisen (Eriksen & Haugen, 2014). Dette etter ordets utstrakte bruk i media, forskning og dagligtale som følge av krigene som utspilte seg mellom terrorgruppen og protostaten «ISIS/ISIL» og de omkringliggende nabolandet og deres støttespillere. Fremmedkriger var en betegnelse som ble brukt på individer som av ulike årsaker reiste til Midtøsten med hensikt å bo i- og tjenestegjøre for den Islamske Staten. Dette er trolig lekmannsoppfattelsen av begrepet fremmedkriger, som har hatt en komplisert historisk og politisk utvikling.

Fremmedkriger er i denne oppgaven en person har vervet seg til konflikten i Ukraina uten å selv ha noen familiær eller etnisk tilknytning til konflikten. Denne oppfattelsen av begrepet er lånt av Hegghammer (2014), som selv betegner fremmedkriger som en som «kjemper i en fremmed konflikt uten betaling». Denne oppfatningen av begrepet fremmedkriger er valgt fordi

det ikke forbinder fremmedkrigere med terrorisme eller opprørere, slik som tidligere forskning ofte har gjort. Valget om ingen etnisk eller familiær tilknytning er gjort fordi dette reflekterer det å kjempe i en «fremmed» konflikt. En norsk statsborger med Ukrainsk opphav er mindre sannsynlig å oppfatte konflikten som fremmed enn en norsk statsborger uten noen som helst tilknytning.

Denne definisjonen er god i den forstand at den er «verdinøytral» ift. Religiøs eller ideologisk motivasjon, men kan allikevel problematiseres innenfor oppgavens rammer. Det er nemlig slik at fremmedkrigere i Ukraina mottar betaling. Hvor mye de får betalt har jeg ikke funnet noen sikker kilde på, og det virker som dette varierer sterkt ut ifra hvem man spør, og hvilken avdeling det er snakk om. Pro-russiske medier fremstiller aktivt de frivillige enhetene og fremmedkrigerne på Ukrainsk side som leiesoldater.

Det fremkommer dog gjennom empirien at det å være fremmedkriger i Ukraina ikke er noen økonomisk lukrativ handling, noe som gjenspeiles i at flere må dra hjem for å jobbe opp kapital for å kunne reise ned for å krige igjen.

Stridsfrivillige/stridsfrivillighet brukes som en oversettelse av «volunteer fighters/volunteer fighting» som en bøyning av ordet fremmedkriger. Å *fremmedkrige* og *fremmedkriging* ruller ikke særlig godt på tungen, og fremstår heller som dårlige grammatiske vurderinger. En *fremmedkriger* er derfor i denne oppgaven en som driver med *stridsfrivillighet*, og en *stridsfrivillig* er også en *fremmedkriger*.

1.3 Fremmedkrigere og stridsfrivillighet som fenomen

Det er nå klargjort hvordan fremmedkriger og stridsfrivillighet begrepsmessig benyttes i oppgaven. De neste delene av innledningen vil således ta for seg hvordan fremmedkrigere og stridsfrivillighet utarter seg som samtidig og historisk fenomen, og hvordan dette har utspilt seg i norsk kontekst. Fenomenet fremmedkrigere og stridsfrivillighet er komplekst, i vekst og opererer med ulike definisjoner og betegnelser.

Begrepet fremmedkriger er komplekst på flere vis. Det er et begrep som hyppig benyttes i dagligtale og media, samtidig som det er et historisk begrep med nær tilknytning til andre lignende begreper.

Norske forskere med god kunnskap og erfaring på feltet er Thomas Hegghammer, Petter Nesser og Brynjar Lia. Disse benytter samme definisjon av hva en fremmedkriger er, og har alle skrevet artikler om fremmedkrigere som fenomen i både norsk og internasjonal kontekst. En

fremmedkriger er, ifølge Nesser & Lia (2014) og Hegghammers (2014) definisjoner, en person som drar til et land eller område hen ikke har etnisk eller nasjonal tilknytning til, motivert av ideologi, religion eller andre faktorer, for å delta i kamphandlinger i en krigssone. Denne definisjonen er grei å bruke, da den automatisk setter noen skiller til andre typer aktivitet fremmedkrigere kan forveksles med- eller tilknyttes.

At fremmedkrigere ikke har etnisk eller nasjonal tilknytning til området de kjemper i - skiller dem, ifølge Hegghammer, fra vanlige opprørere eller militser, selv om fremmedkrigere deler ofte ideologisk eller religiøs overbevisning med den parten de kjemper for i konflikten. Et annet viktig skille her er på *fremmedkriger* og en *leiesoldat*.

En leiesoldat kjemper på vegne av en annen stat eller gruppe i bytte mot økonomisk kompensasjon. Det at frivillige i Ukraina mottar lønn kan by på en utfordring med denne bruken av begrepet, og vil drøftes senere. At handlingene foregår i en krigssone er også en forutsetning for at en person skal defineres som fremmedkriger, og ikke en terrorist eller morder.

1.3.1 Fremmedkrigerens historie

Å kjempe for en annen stat, eller i en konflikt man ikke har noen umiddelbar tilknytning til er ikke noe nytt i historisk kontekst, ikke tilknyttet spesifikke religioner eller kulturer, og heller ikke tilknyttet noen spesifikke konflikter. Fremmedkrigere har deltatt i majoriteten av større krig og konflikter det siste århundret, og i en rekke mindre konflikter i alle deler av verden (Hegghammer, 2014; Leduc, 2021). Leiesoldater har – historisk sett – vært svært utsatt for å miste livet i de krigene de har deltatt. Malet (2013) hevder at fra den spanske borgerkrigen og fram til 2017, har dødsraten for fremmedkrigere ligget på rundt en av tre. Forklaringer som foreslås er både høy risikovillighet, samt manglende erfaring og trening hos fremmedkrigere kontra profesjonelle hærstyrker (Malet, 2013).

At nasjonalstater «eier» konflikter, og at militære styrker representerer og består av innbyggere fra definerte geografiske områder er et perspektiv som kun har gjort seg rådende i de senere århundrer. Før dette besto ofte hærstyrker primært av leiesoldater eller annet innleid personell, og det å ha en hær bestående av leiesoldater var heller norm enn unntak (Hegghammer, 2014). Dette er noe vi vanskelig kan se for oss i dag, og leiesoldatvirksomhet er i stor grad begrenset eller bannlyst gjennom internasjonal og nasjonal lovgivning (OHCHR, 1977). Det å delta i strid frivillig er på samme måte intet moderne fenomen.

1.3.2 Norge og «fremmedkriging» som fenomen

Å være frivillig stridende har i Norge lange tradisjoner, og er ikke noe som oppsto først da nordmenn begynte å reise til Syria eller Irak fra 2012 og utover. Nordmenn har deltatt som fremmedkrigere på ulike sider av, og i både større og mindre konflikter, gjennom historien. Det er dokumentert at minst en nordmann dro til USA på 1860-tallet for å kjempe i den amerikanske borgerkrigen, og nordmenn i «hundretall» bisto Danmark i sine mange konflikter med Tyskland gjennom senere 1800-tallet (Hegghammer, 2014). De største historiske eksemplene kommer dog i mellomkrigstiden og under andre verdenskrig. Under den spanske borgerkrigen på slutten av 30-tallet kjempet flere hundre nordmenn på republikanernes side, mens et titalls nordmenn kjempet på siden til Fransisco Franco. Da Sovjetunionen invaderte Finland i 1939 skal rundt 700 nordmenn frivillig ha vervet seg i blant annet svenske frivillige enheter som kjempet på finsk side i et forsvar for «skandinaviske venner». Definitivt størst blant historiene om norsk stridsfrivillighet er dog andre verdenskrig. Opp mot 6000 nordmenn vervet seg frivillig og gikk inn i Tysk tjeneste, blant annet ved østfronten og i Finland (Hegghammer, 2014).

Å være fremmedkriger var etter andre verdenskrig noe som tilkom sjeldenhetene, og om man ekskluderer nordmenn som tjenestegjorde i den franske fremmedlegionen var det ikke mange konflikter å verve seg til med unntak av mindre, koloniale, konflikter i datidens Rhodesia eller Sør-Afrika under apartheid, hvor et fåtall nordmenn skal ha tjenestegjort (Hegghammer, 2014). Den definitivt mest kjente og oftest omtalte, både i faglige og allmenne kretser, er de såkalte «syriafarerne», nordmenn som sluttet seg til ulike væpnende grupperinger og militser som opererte i det krigsherjede Syria og Irak i fra midten av 2010-tallet og utover. Deltakelsen her kan, etter Nesser, Lia og Hegghammers definisjoner, utfordres på en rekke måter, blant annet kan en argumentere at det å kjempe for den selverklærte islamske stat var både legitim deltakelse i et lands styrker, eller deltakelse i en terrororganisasjon, alt ettersom hvordan man ser på saken.

Når det gjelder norsk lovgivning så har det å være fremmedkriger vært vekselvis ulovlig, og kan sies å ha tilhørt en slags juridisk gråsoner. Det ble i 1937 fattet at det var ulovlig for nordmenn å kjempe i andre lands tjeneste (Hegghammer, 2014; Lia & Nesser, 2014). Dette skyldtes i all hovedsak den spanske borgerkrigen, og bekymringer for at nordmenn som deltok i krigen kunne true Norges nøytralitet i en eventuell konflikt. Dette ble dog ikke håndhevet når nordmenn noen år senere reiste til Finland for å kjempe mot Sovjetunionen i den såkalte «vinterkrigen» i 1939. Etter dette var det få konflikter nordmenn deltok i som fremmedkrigere, og eventuell deltakelse i krig på eget initiativ var lite relevant i norsk sikkerhets- og forsvarspolitik. Da krigene i Syria og Irak brøt ut under den «arabiske våren» på 2010-tallet

var det forbudt å delta i, støtte eller slutte seg til en terrorgruppe. Begrepet fremmedkriger har nemlig ingen legal definisjon i Norge. Det ble derimot vedtatt en ny handlingsplan i kjølvannet av krigene i Syria og Irak, som resulterte i en begrensning av «deltakelse i militær virksomhet og væpnet konflikt i utlandet», hvor det blant annet framkom at å delta i en styrke som *ikke* var underlagt en nasjons militære ville være straffbart. Dette vil si at deltagelse i militser, geriljaer eller andre grupper som opererer utenfor rammene av en stat vil være forbudt. Å delta i virksomhet som svekker forsvarsevnen til Norge eller våre allierte er også straffbart. Det er per juni 2023 ikke forbudt å delta i det ukrainske forsvaret som frivillig.

1.4 Oppgavens struktur

Innledningen har fremlagt oppgavens forskningsspørsmål, begrunnelse for disse, samfunnsmessig og faglig relevans samt en redegjørelse av begrep. Videre er oppgaven strukturert på følgende vis:

Kapittel 2 «Teori og tidligere forskning» er delt i to deler. «Tidligere perspektiver» tar for seg tidligere forskning og perspektiver på fremmedkrigere, med motivasjoner for stridsfrivillighet og idealtyper som hovedfokus. «Teoretisk rammeverk» tar for seg sosiologisk teori som er anvendt i analyse av empirien. Her presenteres Malesevic solidaritetsbegrep og Wieviorkas perspektiver på vold og handlingstyper.

I kapitlet 3 «Metode» vil prosjektet metodologiske vurderinger, valg og prosess presenteres. Her presenteres metode-teoretisk grunnlag for metode, prosessen fra prosjektstart til slutt, samt vurderinger rundt forskningens kvalitet.

I kapittel 4 «Analyse» presenteres mine funn, og disse analyseres i lys av den nevnte teorien.

I kapittel 5 «Diskusjon» drøftes funnene i lys av teori og analyse, og oppgavens forskningsspørsmål besvares.

Kapittel 6 «Avsluttende refleksjon» oppsummerer oppgaven i helhet, og forslag til videre forskning presenteres.

2. TEORI OG TIDLIGERE FORSKNING

Her vil det presenteres teori, forskning og litteratur som er anvendt i analyse av problemstillingen. Teorikapittelet er delt i to deler. Første del tar for seg tidligere perspektiver på fremmedkrigere og en fremlegging av Weberianske handlings- og typeanalyser som verktøy i sosiologisk forskning. Del to tar for seg krigssosiologiske perspektiver på krig, med hovedvekt på handlingstyper og solidaritet.

2.1 Perspektiver på fremmedkrigere

Denne delen vil presentere tidligere forskning og litteratur på fremmedkrigere og stridsfrivillighet som fenomen. Tidligere litteratur og teori på fremmedkrigere og stridsfrivillighet stevner i stor grad til interdisiplinære fagfelt slik som terrorstudier, kriminologi eller internasjonale relasjoner. Jeg vil dog benytte meg av dette av følgende årsaker: (1) sosiologisk forskning på stridsfrivillighet og fremmedkrigere er i stor grad fraværende, og; (2) jeg anser det som nødvendig med en presentasjon av denne litteraturen for å danne en innføring i tematikken og avklare begrep av relevans for prosjektet.

Store deler av den tidligere forskningen benytter seg av Weberiansk handlingsanalyse og typifisering, noe som også vil benyttes i dette prosjektet. «Weberianske» typeinndelinger, eller «erketyper», er en felles nevner i mye av forskningen på fremmedkrigere, og et redskap med lang historie i sosiologiens verktøykasse. Begrepets far – og primus motor for dets bruk i sosiologisk arbeid – er Max Weber, som benyttet det i forelesningsserien *Politics as Vocation* (1946) hvor han delte autoritet inn i en tredelt typologi basert på maktens karakter. Bruken av idealtyper er et metodisk verktøy som lar en «sortere» fenomener eller aktører inn i teoretiske grupperinger som er enklere å arbeide med enn å ta for seg alle nyansene og variansene i fenomenet eller gruppen man som sosiolog jobber med. Dette betyr ikke at det er en realistisk presentasjon av alle som inngår under typologiens kategorier, men heller en inndeling basert på delt karakteristikk eller andre kjennetegn.

2.1.1 Hvorfor blir noen fremmedkrigere?

Mye av den tidligere forskningen gjort på «fremmedkrigerfenomenet» tar for seg hvorfor noen ønsker å bli fremmedkriger, og hvem det er som blir nettopp dette. Dette har resultert i ulike analyser som sier noe om nettopp hvem *de* er, og hvorfor de tok valget om å bli fremmedkrigere. Det største analyseobjektet er definitivt krigene i Syria og Irak, hvor et hundretalls nordmenn sluttet seg til diverse væpnede grupperinger (Christensen & Bjørgo, 2017; PST, 2017). Et

sentralt bidrag som knytter sammen forskning på fremmedkrigere i ulike konflikter for å utarbeide en akademisk forståelse for fremmedkrigere og stridsfrivillighet som fenomen er boken *Foreign Fighters: Transnational identity in Civil Conflicts* (Malet, 2013).

Malet identifiserer her et kunnskapshull i forskning på fremmedkrigere, og da særlig på fremmedkrigere som faller utenfor betegnelsen «*transnasjonale terrorister*», noe dette prosjektets utvalg gjør, da ingen i utvalget går under betegnelsen terrorist.

Boken omhandler, som sagt, *transnasjonale terrorister*, og hvordan disse rekrutteres, og hvorfor de var villige til å *rekrutteres*.

Når det gjelder dette – fremkommer det av boken - at religion i seg selv ikke er en forklaring på hvorfor mennesker er villige til å kjempe på andre slagmarker enn deres «eget». Malet benytter seg her av blant annet Parsons teorier om sosiale aktører til å vise at gruppeidentitet og verdiene i miljøene vi omgås, er det som påvirker oss i valgene vi gjør. Med utgangspunkt i dette presenterer han en teori der transnasjonal gruppeidentitet er det som har vært største pådragsgiver for rekrutteringen av fremmedkrigere i flere kriger og konflikter. Dette gir et teoretisk innblikk i kompleksiteten i fremmedkrigerfenomenet, og argumenterer imot en «kategorisering» av Fremmedkrigeren som et kriminelt avvik.

Malets funn resonnerer med norsk forskning på nordmenn som vervet seg til krigene i Irak og Syria på midten av 2010-tallet, i den forstand at det avdekkes tendenser tuftet på fellesskap, identitet og tilhørighet, heller enn blind religiøs tro.

I forskning på de såkalte *syriafarerne*, altså personer som tilsluttet seg den islamske staten eller andre militante grupper i Syria og Irak i konfliktene som fulgte den arabiske våren i 2011, går det igjen at det hovedsakelig var unge menn i 20-årene med lav utdanning, svak tilknytning til arbeidslivet og etnisk tilknytning til et muslimsk land som endte opp som fremmedkrigere (Lia & Nesser, 2014; Hegghammer, 2014). Dette betyr ikke at motivasjonene ikke var varierte og sammensatte, noe de mange ulike typologiene som har forsøkt å kategorisere syriafarerne viser (Hegghammer, 2014B; Benmelech & Klor, 2018). At motivasjonene for å bli fremmedkriger er sammensatte, og tidvis utfordrer våre forutinntagelser er og noe som fremkommer av forskningen. Eksempler på dette er blant annet at *syriafarernes* religiøsitet ofte var overfladisk eller nylig tilegnet (Lia og Nesser, 2014), eller at høyreekstremistiske fremmedkrigere i Ukraina har kjempet på både Ukrainisk side og i utbryterrepublikkene til tross for å stevne fra samme miljøet i hjemlandet (Rekawek, 2023; Rewakew, 2015).

En rapport fra United Nations Office for Drugs and Crime (2019), belyser generelle tendenser og risikoer ved fremmedkrigere som har tjenestegjort i islamistiske grupper i krigene i Midtøsten, og belyser blant annet hva som stort sett motiverer personer som var frivillige i islamistiske grupper. Denne rapporten deler disse fremmedkrigerne inn i fire kategorier; *status søkeren* som søker anerkjennelse anseelse fra andre, *spenningssøkeren* som tiltrekkes av mulighetene for spenning eller eventyr, *identitetssøkeren* som søker tilhørighet i en gruppe, eller baserer sin identitet på deltakelse i gruppen og *hevnsøkeren* som ønsker å hevne seg mot en forestilt eller reel fiende for en oppfattet historisk eller personlig urettferdighet (UNDOC, 2019).

Murauskaite (2020) benytter seg likeledes av typeinndeling, og operasjonaliserer sin analyse av vestlige fremmedkrigere i Ukraina i kategoriene: (1) *veteraner med historiske nag*; (2) *desillusjonerte ideologer*; (3) *væpnet motstand* og, (4) *Kampsøkere*. Den største gruppen, *veteranen med historisk nag*, er i følge Murauskaite personer som har personlig, familiær eller etnisk tilknytning til konflikter Russland har deltatt i, og som trekkes til konflikten i Ukraina fordi de ikke ønsker å se enda et land bli offer for russisk aggresjon, eller fordi de anser det som en arena for å hevne seg på Russland. For denne gruppen blir georgianere og tsjetsjenere som kjemper på Ukrainisk side brukt som eksempel. *Desillusjonerte ideologer* blir her beskrevet som den nest største gruppen, og den består av individer som av ulike politiske eller ideologiske årsaker anser krigen som avgjørende. Dette kan blant annet være høyreekstreme på begge sider som henholdsvis anser konflikten som kampen *mot* et korrupt og moralsk forfallent Europa, eller som en krig *for* demokrati og frihet i møte med et autoritært Russland. Andre eksempler kan være fremmedkrigere fra Balkan som anser krigen som et forsvar *mot* russisk imperialisme, eller som kampen *for* et pan-slavisk brorskap.

Væpnet motstand brukes som en samlebetegnelse på personer som deltar i krigen som en symbolsk motstand mot- og forkastelse av Putin eller den russiske statens politikk og korrupsjon. Eksemplet brukt i artikkelen er russiske aktivister, dissidenter og politiske motstandere som opplevde at sin motstand oppnådde lite i Russland, og som derfor aktivt deltar i kampen i Ukraina som en arena for sin motstand mot tilstandene i Russland. I lys av invasjonen kan dette eksemplifiseres med blant annet «freedom of russia»- bevegelsen og andre militære enheter bestående av russiske statsborgere som kjemper på Ukrainisk side. *Kampsøkeren* er en bred betegnelse på personer som rett og slett ønsker å kjempe. De trenger ikke – i følge forfatteren- å ha noen uttalt politisk eller historisk begrunnelse, men dette kan

også være sammensatt. Hovedmotivasjonen er dog et ønske om å få kjempe. Denne gruppen består av både veteraner som savner det militære livet og sivilister som ønsker spenning eller som av ulike årsaker vil unnslippe sin sivile tilværelse.

Rekawek (2020) gjør i sin analyse en tredeling av fremmedkrigere som deltok i konflikten før den russiske invasjonen i 2022. denne tredelingen består av (1) *tilbakestilleren*; (2) *spøkelset* og (3) *eventyreren*. Det særegne med Rekaweks analyse er at han baserer sin analyse på *hva* fremmedkrigerne ønsker å oppnå i Ukraina heller enn *hvorfor* de er der.

Tilbakestilleren blir fremmedkriger fordi vedkommende ønsker å «resette» livet sitt. Tilbakestilleren tilstreber å starte en ny karriere, og i noen tilfeller å bosette seg i utbrytterrepublikkene eller i Ukraina. Et viktig moment her er ifølge Rekawek å tilegne seg erfaring som kan føre til videre arbeid i privatmilitære selskaper, og krigen blir derfor en måte å forme et «nytt» seg på. Det fremkommer blant annet at deltakelse i krigen som fremmedkriger tidvis benyttes for å få i gang en slags «krigs-CV», som kan være til nytte for blant annet videre karriere i privat-militære selskap eller sikkerhetsindustrien (Rekawek, 2020). For disse kan stridsfrivillighet representere en startposisjon eller inngangsbillett til en videre, mer håndfast karriere innenfor militære eller paramilitære sektorer, selv for en person uten noen militær erfaring fra før. Utav dette springer begrepet *career foreign fighter*, som Rekawek beskriver som de som anser deltakelsen sin som ikke en *pause fra karrieren*, men som en *karriere i seg selv*. *Spøkelset*, på sin side returnerer i de fleste tilfeller returnerer hjem etter å ha kjempet som fremmedkriger. Dette er personer som sjeldent er aktive eller åpne om sin frivillighet på sosiale medier, og som sjeldent møter akademikere, forskere eller journalister. *Eventyreren* skiller seg her fra både spøkelset og tilbakestilleren ved at vedkommende ofte er åpne i sin krigsdeltakelse, aktive om det på sosiale medier, og i tilfeller har deltatt i tidligere kriger som frivillig, og som tenker å gjøre det samme i fremtiden. Dette er med andre ord personer som søker spenning eller som av andre grunner finner glede eller mening i å være fremmedkriger, være det av politiske eller personlige årsaker, hvorav noen kan betegnes som *krigsturister*. Det presenteres her et skille mellom aktive og passive krigsturister, der de aktive er de som deltar i kamper og utsetter seg for fare, mens de passive er blant annet mennesker som i liten grad deltar aktivt i konflikten, men som ofte tar bilder av seg selv i utrusting eller poserer med våpen.

Denne formen for Weberianske idealtyper går igjen i forskning på fremmedkrigere som fenomen. Dette framstår som et nyttig verktøy på flere vis, da det gir en større innsikt i de grove

skillelinjene som ofte går igjen blant fremmedkrigere på tvers av konflikter. Det er en kjensgjerning at hvordan ulike kilder velger å kategorisere fremmedkrigerne kan variere noe, men til tross for dette så er det noen sentrale aspekter som avdekkes i majoriteten av typeinndelingene. Et av disse sentrale aspektene er spenning og eventyr, noe som kommer til syne i flere uavhengige undersøkelser på fremmedkrigere både i Midtøsten og i Ukraina (Murauskaite, 2020; UNDOC, 2019; Rekawek, 2023; Borum & Fein, 2017; Lia & Nesser, 2014). Andre motivasjoner som viser seg på tvers av ideologiske og geografiske grenser er idealistiske eller historiske narrativ som fremmedkrigerne enten ønsker å forsvare eller angripe, som eksempelvis Georgianere som trer inn i Ukrainsk tjeneste for å hevne tidligere russisk aggresjon mot Georgia.

Disse typologiene danner et faglig bakteppe for oppgaven. Likheter og forskjeller i motivasjonene til Nordmenn som reiste til henholdsvis Syria og Ukraina kan gi nye innsikter i hvordan fremmedkrigere oppfatter seg selv, sin rolle, konfliktdeltakelsen i relasjon til eget liv- og videre planer etter de vervet seg. Hvorvidt empiri samlet etter konflikten gikk over til en åpen invasjon samsvarer med teori utarbeidet mens konflikten var - per Rekawek (2023), preget av desinteresse – vil og kunne bidra til en sosiologisk forståelse av stridsfrivillighet som fenomen, og fremmedkrigere som aktører.

2.1.2 «Profesjonelle fremmedkrigere»

I boken «Foreign Fighters in Ukraine: the brown-red cocktail» (2023) hevdes det at det er minst 17000 internasjonale frivillige som har tjenestegjort eller tjenestegjør på Ukrainsk side i krigen. Et spørsmål som tas opp her, og som vekker stor interesse i et prosjekt som utforsker marginene av krigssosiologi, er at det fremstår som et slags «hemmelig samfunn» bestående av vestlige borgere som deler erfaringer, [fasiliterer] og hjelper hverandre med å på ulike måter delta som fremmedkrigere. Det beskrives blant annet hvordan et titalls vestlige fremmedkrigere som kjempet for YPG i Syria, som siden har vist seg å ha deltatt i Ukrainske internasjonale enheter, noe som tyder på en «migrasjon» av vestlige fremmedkrigere som reiser fra Syria til Ukraina for å kjempe.

Det er disse individene som i forskning på fremmedkrigere omtales som såkalte «career foreign fighter» (heretter CFF), «profesjonelle» fremmedkrigere som av ulike årsaker har stridsfrivillighet som yrke, og som tidvis bytter slagmark etter hvor det foregår en krig med mulighet for å verve seg (Rekawek, 2022).

Dette er ikke noe nytt fenomen, og begrepet CFF stevner fra krigene i Syria og Irak, benyttet om militante islamister som hadde vekslet slagmark etter hvor det var mulig å praktisere Jihad (Daymon, Roy van Zuijdewijn & Malet, 2020). Disse tendensene finner også Rekawek i sin analyse av den russisk-ukrainske krigen, hvor fremmedkrigere gjerne har kjennskap til hverandre fra før. Selv om det ikke nødvendigvis er hemmelig at det finnes grupper og digitale møtepunkter for fremmedkrigerne, så er ikke uvedkomne velkommen inn i «brorskapet», som blant annet består av å dele reiseruter, kontakter, steder å overnatte, hjelp til å anskaffe ressurser eller lignende (Rekawek, 2023). Dette fenomenet kaller han Foreign Fighter Society (oversatt til «samfunn av stridsfrivillige»). Dette, sett i relasjon til det brede spektre av ideologier som representeres av fremmedkrigere på begge sider, styrker argumentet om at stridsfrivillighet er noe som skjer på tvers av ikke bare landegrenser, men også ideologiske og kulturelle grenser, hvor du blant annet kan finne ytterliggående høyremiljøer og således venstreradikale anarkistmiljøer på begge sider av striden i Ukraina (Rekawek, 2023; Rekawek, 2020). Det som dog binder disse individene sammen, er muligheten til å kjempe, og ikke minst, enheter som lar dem.

Et moment som er verdt å merke seg ved den tidligere forskningen er at den er skrevet *før* invasjonen av Ukraina i februar 2022. Derfor er casen som utforskes i denne oppgaven en anledning til å utforske fenomenet fremmedkrigere videre, og i lys av forskning gjort på fremmedkrigere i tidligere konflikter.

2.2 Teoretisk rammeverk

I dette delkapitlet vil aktuell sosiologisk teori presenteres. Prosjekter benytter seg i stor grad av bidrag innen *krigssosiologi* og *voldens sosiologi*. Studiet av de sistnevnte fenomenene, krig og vold, er på flere vis en blank, uutforsket plett på sosiologiens kart, og Malesevic hevder at studiet av krig og vold tidligere har blitt betegnet som sosiologiens akilleshæl (2010A). Dette betyr som tidligere nevnt at det ikke er gjort sosiologiske forsøk på analyse av fenomenene, men Malesevic påstår at det har hersket en «pasifistisk grunnantakelse» innen samfunnsvitenskapene fra etterkrigstiden (Malesevic, 2010A).

Dette prosjektet handler om hvorfor noen mennesker reiser til Ukraina for å delta i en krig. Å krige er som nevnt en iboende voldelig egenskap, og et av oppgavens aspekt er å finne ut nettopp hva det er som motiverer individer til å reise til et annet land, inngå i en væpnet styrke, og i ytterste konsekvens ta andre menneskers- eller tape eget liv.

Dette underkapitlet tar derfor for seg sosiologiske forklaringer på hvorfor mennesker kjemper, og hva som gjør at vi fortsetter å kjempe eller hvorfor noen til og med opplever det som givende å delta i krig. Det er en kjensgjerning at store deler av sosiologien om krig handler om makrososiologiske analyser av stater, byråkrati og organisasjoner (Collins, 2008), som dog unektelig interessant og av betydelig sosiologisk verdi overser en vesentlig bestanddel av væpnet konflikt; menn og kvinner som med våpen i hånd forsøker å bekjempe sin fiende.

2.2.1 Vold og handlingstyper

Dette prosjektet handler som tidligere beskrevet om *hvorfor* nordmenn reiser for å kjempe i Ukraina, *hva* som gjør at de velger å bli i situasjonen og *hvorledes* forskning gjort på krig og fremmedkrigere før invasjonen lar seg anvendes i en analyse av nordmenn som deltar – fullt lovlig – i krig for et annet land.

Disse spørsmålene handler i største grad om hvorfor mennesker gjør som de gjør; et spørsmål som også er en betydelig bestanddel av det sosiologiske fagfelt. En som var tidlig ute med sitt bidrag til en operasjonalisering av menneskelig handling er Max Weber, som i boken *economy and society* (1978[1921]) presenterte det han mente var fire dominerende handlingstyper. Handlingstyper er idealtyper, og derfor -som nevnt tidligere- ikke absolutte forklaringsmodeller, men heller verktøy som kan benyttes i analyse av data, med den hensikt å redusere *store mengder* menneskelig adferd til *tendenser*, og dermed mer håndgripelig informasjon.

De fire handlingstypene Weber presenterer er (1) *instrumentelt rasjonell handling*; (2) *verdirasjonell handling*; (3) *affektiv* og (4) *tradisjonell handling*. Instrumentelt rasjonelle handlinger er handlinger den sosiale aktøren – altså personen – foretar seg som resultat av kalkulert vurdering og hvorvidt handlingen vil oppnå det aktøren ønsker. Et eksempel vil være at jeg skriver denne avhandlingen fordi jeg ønsker å bestå utdanningen min; dette lar seg ikke gjøre uten at jeg leverer, derfor fremstår det for meg som rasjonelt å gjøre nettopp dette. En verdirasjonell handling er en rasjonelt vurdert handling, men er i motsetning til forrige handlingstype ikke fundert i ønske om å oppnå noe som nødvendigvis gagnar meg som aktør. Eksempel her kan være handlinger tuftet på etikk, oppfatninger av moral eller religion, som eksempelvis ordtaket «kvinner og barn først», en oppfatning rotfestet i mange menneskers verdensoppfatning, selv om det å la andre «gå først» i noen tilfeller kan være å fordømme seg selv.

Affektive handlinger er handlinger foretatt i affekt, og er i motsetning til de to første handlingstypene ikke en rasjonelt vurdert handling. Dette kan eksempelvis være handlinger gjort i sinne, frykt eller som reaksjon på noe uventet hvor en rett og slett «bare handlet». Den siste handlingstypen – tradisjonelle handlinger - vies lite mer enn en setning av Weber, og innebærer handlinger som resulterer utav innlærte skikker og mønstre. Et tenkelig eksempel her kan være når en instinktivt tar noen i hånden når de strekker den frem ved en hilsen.

En av fordelene ved bruken av typologier er at de tidvis, som i handlingstypenes tilfelle, kan brukes på de aller fleste handlinger – og på den måten bidra til innsikt i utallige ulike situasjoner og forskjellige fenomener.

Et eksempel på dette, og således del av oppgavens teoretiske utgangspunkt, er sosiologen Wieviorka og hans analyse av vold og *subjektet* (2003; 2009; 2014).

Wieviorkas analyse av vold tar for seg vold som handling, og i hvilket formål den benyttes og hvordan dette står i relasjon til *subjektet*, personene som benytter seg av den. Prosjektet omhandler *ikke* vold som primært analyseområde, men det er en kjensgjerning krig er vold satt i system, og det å krige ved fronten i Ukraina er til en grad forbundet med å være villig til å volde skade på fienden. Når det er sagt kan det tenkes at Wieviorkas typologi kan benyttes i analysen av militær deltakelse som en handling i seg selv. Wieviorkas analyse baserer seg på både affekt og rasjonalitet hos aktøren, og viser til hvordan vold kan være et uttrykk for en rekke forskjellige sosiale tilstander. Dette utelukker dermed ikke at det å verve seg som fremmedkriger – som til en grad er en villighet til å bruke vold- lar seg analysere med den utarbeidede typologien. En mulighet her er å anse vold som en handling som symboliserer noe *sterkt*, noe som umiddelbart byr de fleste imot, og derfor representerer noe drastisk. Innen denne tenkingen kan det da argumenteres at det å verve seg som fremmedkriger og er en handling som symboliserer noe drastisk, da det man verver seg for til syvende og sist og er noe man er villig til å dø eller drepe for.

Av særlig relevans er begrepene *fundamental violence* og *founding violence*, og ideene om *det flytende subjekt*, *hypersubjektet* og *antisubjektet*.

Begrepene fundamental- og founding violence (herav kalt *eksistensiell* og *skapende* vold). Begrepene omhandler *hva* volden representerer, altså hva den er symptomatisk på. *Eksistensiell vold* er vold som verken handler om sadisme, aggressivitet eller et ønske om å skade. Derimot er dette vold som handler om å bevare eget liv, og derfor mer instinktiv av karakter, og handler om å *bevare* mer enn å *konstruere*. Wieviorka ser på hvordan vold brukes

i skapelsen av *subjektet*, altså jeg-et, noe som kan være både individuelt, men også som del av en gruppe eller samling av mennesker. I den forstand kan en anse *eksistensiell vold* som vold benyttes for å bevare seg selv og sin evne til å skape seg selv på et eksistensielt nivå. Tenkelige eksempler her kan være et individ som bruker vold i selvforsvar, eller et land som kjemper for å bevare sin egen selvstendighet som nasjon. *Skapende vold* er – i motsetning til førstnevnte – vold inkludert i prosessen av å *skape* subjektet eller jeg-et. Volden er ikke her et spørsmål om å overleve eller å bevare seg selv, men noe som inngår i dannelsen av hva subjektet *er*. Forfatteren bruker her eksempler fra egen forskning på personer som deltok i voldelige opptøyer i 90-tallets USA, hvor det fremkommer at de voldelige opptøyene og deltakelsen i disse for mange ble starten på en ny retning i livet, og ble oppfattet som et slags «vendepunkt» for flere av informantene, som førte til oppdagelse av eller fordypning i religion, politikk, sport – eller i noen tilfeller – kriminalitet. Dette er aktiviteter som beskrevet som «før utenkelige» for informantene (Wieviorka, 2003). Essensen i skapende vold er derfor at volden fungerer som dannende for subjektet, og eksempelet som brukes av forfatteren selv er væpnet motstand mot koloniherrerne i de afrikanske koloniene. Det er først her – i følge eksempelet – at de koloniserte sluttet å være *de koloniserte*, og subjektet kunne ta form som noe utenfor den koloniale ideologien (Wieviorka, 2003).

Ideene om subjektet, og typene derav, benyttes for å eksemplifisere hvordan tanken om *subjektet* kan benyttes i analyse av til og med de mørkere sidene av menneskeheten, som krig, vold eller kriminalitet (Wieviorka, 2014). Dette beror på at man analyserer volden gjennom *subjektets* perspektiv, og dermed kan si noen om hva det er som drev personen til å benytte seg av vold.

Det flytende subjekt er en tilstand der subjektet, eller personen, ikke *kan* delta som en sosial aktør – eller oppleve seg som en verdig aktør – på grunn av suboptimale forhold for nettopp dette. Eksempler som rasisme eller strukturell utestenging benyttes her av forfatteren. Ideen betyr derfor at vold fremstår som en definitiv, og kanskje en av få reelle, muligheter for å være en aktør, og en kan tenke seg til eksempelvis opptøyer eller voldelige demonstrasjoner som eksempler på dette - der volden fremstår som et slags raseri hvor man får utrykt seg på en måte som oppfattes mer effektivt enn noe annet man har muligheten til. *Hypersubjektet*, på sin side, deler karakteristika med det flytende subjektet nevnt ovenfor. Hypersubjektet er også hindret i å være en sosial aktør, men er tilbøyelig for å finne en arena hvor hen kan være en sosial aktør – noen vil si finne mening – i miljøer tilbøyelige til vold, eller som aksepterer voldsbruk. Det som skiller de to første «subjektene» er derfor at voldsbruk blir en integral del av hypersubjektets utvikling som sosial aktør, og at vedkommende «sluker» den

meningen hen har funnet. Dette kan kjennes igjen i den tidligere forskningen på islamistiske fremmedkrigere, der mange hadde gått gjennom et relativt kort radikaliseringsforløp, ofte fra småkriminelle utskudd til svorne islamister på kort tid (Hegghammer, 2014). *Antisubjektet* skiller seg sterkt fra de to overnevnte i regi av at antisubjektet bruker vold uten at dette inngår som en del av subjektets «dannelse» som sosial aktør. Antisubjektet bruker vold for voldens skyld, eller ut av sadisme eller glede for å skade. Eksempler her kan være fangevoktere som mishandler fanger, eller mordere som dreper for egen glede, uten noe nevneverdig motiv. Denne kategorien inkluderes fordi tidligere forskning på fremmedkrigere og deltakelse i krig har vist at det finnes en andel mennesker som opplever glede, eufori eller til og med tenning i møte med kamp (Collins, 2008). Det kan tenkes at disse menneskene kunne være eksempler på såkalte *antisubjekt*.

2.2.2 Mikrosolidaritet og propaganda

Når Malet (2013) skriver om transnasjonale fremmedkrigere, vektlegger han hvordan transnasjonale bånd i fremmedkriegers tilfelle ofte er viktigere enn nasjonale bånd, og at dette gjør dem villige til å kjempe «andre steder». Dette er et sentralt spørsmål i en sosiologisk analyse av fremmedkriger som personer og fenomen, men jeg mener at det ikke bør overskygge spørsmålet om *hvorfor fremmedkrigere forblir fremmedkrigere*. Som nevnt er det flere fremmedkrigere som har deltatt i flere ulike konflikter, eller som er stridsfrivillige på «heltid». Denne delen vil ta for seg teori som gir en innsikt i hvorfor mennesker er villige til å dra i krig – men og hvorfor de er villige til å fortsette å krige.

Det er flere som har viet sin akademiske karriere til sosiologisk studie av krig, og som på originalt vis har anvendt en rekke teorier, modeller og begrep fra klassisk sosiologi i sine analyser av krig og konflikt. Malesevic handler – som flerparten av «krigssosiologene» - på en antakelse om at mennesker flest ikke tiltrekkes av voldsbruk, og at faktisk deltakelse i krig er noe som oppleves stressende, kaotisk og skremmende på de aller fleste (Collins, 2008; Malesevic, 2010; Ray, 2011). Samtidig – skriver Malesevic (2010B) – har mennesker historisk sett ikke bare vært villige til å delta i krig, men attpåtil vært villige til å dø eller fortsette å kjempe selv når tap eller tilintetgjørelse har vært åpenbart.

Det grunnleggende spørsmålet her blir *hvorfor* vi da velger å kjempe, og dette spørsmålet utforsker Malesevic ved bruk av sosiologiske teorier og perspektiver. En av forklaringsmulighetene som utforskes her er det forfatteren selv kaller *mikrosolidaritet*.

Solidaritet som beveggrunn for handling har lange sosiologiske røtter, som og kan synes i Malesevic analyser av rekruttering til- og deltakelse i krig. Durkheim (2013[1893]) benyttet originalt begrepet *solidaritet* i sosiologisk forstand som verktøy for å forklare hvordan samfunn hang sammen når de nådde størrelser der alle ikke kan kjenne alle. Dette ble blant annet benyttet i analyser av hvordan vi er gjort avhengige av hverandre gjennom en spesialisert arbeidsfordeling, og at vi gjennom en felles oppfattelse av moral, adferd og orden holdes sammen gjennom en *kollektiv bevissthet*. Denne gir oss et felles oppfattelsesgrunnlag til, tross for manglende «førstehåndserfaring» med de aller fleste av våre medborgere. Samtidig vil denne felles oppfattelsen ofte ta form som *normstyring*, altså oppfattelser av rett og galt som baseres på praksis heller enn formelle påbud eller vedtatte lover. Dette – hevder Durkheim – fører til at vi i praksis vil etterstrebe å tilpasse oss det miljøet vi befinner oss i, for ikke å havne utenfor rammene for hva som er moralt, legalt eller allment akseptabelt.

Mikrosolidaritet er derfor best illustrert dersom det plasseres innenfor den generelle forklaringen av solidaritet som motivator for stridsdeltakelse. Dette perspektivet er at mennesker ikke nødvendigvis ønsker å delta i krig for krigens skyld, men at det finnes ting i samfunnet eller ting i individers liv som de er villige til å trosse denne grensen for. Eksempler som ofte brukes her er blant annet selvforsvar eller såkalt eksistensiell vold; voldelige handlinger utført får å unngå ens egen eller nærtståendes umiddelbare skade eller død (Wieviorka, 2003). Deltakelse i krig gjennom dette perspektivet beror på at mennesker som deltar i en militær avdeling, eller er innbyggere av et land som er i krig, vil anse abstrakte institusjoner eller verdier som verdt å delta i krig for, selv om ens eget liv ikke nødvendigvis er i umiddelbar fare. Eksempler her kan – i dette prosjektets tilfelle – for eksempel innebære stridsfrivillige som dro fra Norge til Spania under den spanske borgerkriger for å stanse det de oppfattet som fascismens spredning, eller nordmenn som ville bekjempe sovjet i Finland før krigen nådde Norges grenser.

Mikrosolidaritet beror seg derfor også på solidaritet som en mulig forklaring på hvorfor mennesker kan få seg til å delta i krig, men med fokus på personens umiddelbare omgangskrets i selve krigssituasjonen. Hendelser som blir trukket inn her er blant annet tyske soldater som kjempet videre selv når andre verdenskrig åpenbart var tapt, eller soldater som har valgt å

frivillig bli i avdelinger som lider store tap eller har ugunstige arbeidsoppgaver, selv om de når som helst kan velge å gi seg (Malesevic, 2010B). Dette er tilfeller som tidligere har blitt bortforklart eller overlatt til narrativer om fanatisme eller ideologisk selvutslettelse. Disse forklaringene har dog vist seg å være mangelfulle. Forskning på blant annet tyske veteraner fra andre verdenskrig – tidvis basert på intervjudata – har vist at det oftest ikke var noen nevneverdig såkalt fanatisme hos de deltakende, og at det ei heller var ideologiske eller politiske overbevisninger som til syvende og sist gjorde at de valgte å kjempe heller enn å overgi seg til fiendtlige styrker (Malesevic, 2010B).

I sin analyse av betydningen av solidaritet for å muliggjøre krig i stor skala, benytter Malesevic begrepene *propaganda* og *solidaritet* knyttet til hverandre for å utforske hva det er som gjør personer villige til å kjempe, og i ytterste konsekvens dø, for «noe». Propaganda er i denne forstand ikke å regne som det allmenne oppfattelsen av ondsinnet manipulasjon, men heller hvordan samfunn klarer å overbevise noen til å krige for noe som ikke nødvendigvis truer dem *der og da*. Altså hvordan få noen til å dra til et annet land eller lang vekk for å krige, i motsetning til en situasjon der flykt-eller-kjemp instinktet vekkes, som i tilfeller av akutt fare eller et uforventet overfall.

En mulig forklaring som presenteres her er at rekruttering til en nasjons voldsapparat, det vil si militærvesen eller andre væpnede styrker, er avhengig av en følelse av solidaritet mellom individet og institusjonen hen deltar i, så vel som verdiene man kjemper for eller imot. Når det kommer til den faktiske deltakelsen i krig, det vil si utøvelse av vold mot andre mennesker, viser forskning til at det er solidaritet til de man har i sin umiddelbare nærhet som blir avgjørende, heller enn solidaritet til en større eller mer abstrakt entitet som land, folk eller etnisk gruppe. Shils og Janowitz` (1948) studie av tyske soldater som kjempet i slutten av andre verdenskrig viser det samme, hvor de hevder at det var samholdet og solidariteten innad i mindre enheter som lag og tropper som muliggjorde de tyske soldatenes innbitte motstand mot slutten av krigen. Det viser seg og at blant annet flyveblader sluppet fra allierte fly som opplyste om Tysklands forestående nederlag hadde liten effekt på soldatenes villighet til å kjempe (ibid). Om en anser propaganda, og dens formål, til å være dannelsen av en «*makro*»*solidaritet*, der individet føler en sterk tilknytning eller identitetsfølelse med en større gruppe, som etnisk gruppe, nasjon eller religion, så kan propaganda i denne situasjonen beskrives som det som gjør individet i stand til å føle solidaritet med noen *utover* de relasjonene en selv kan ha personlig. I denne forstand vil da *mikrosolidaritet* begrense seg til personer som individet er i stand til å ha relasjonelle forhold til, altså personer hen kjenner til eller omgås.

Dette danner et bilde av en dynamisk prosess som først gjør en person villig til å kjempe for *noe*, og hvor solidaritet og fellesskap med de bestemte *noen*, altså de man kriger med og ved siden av, gjør individet villig til å fortsette å kjempe. Disse prosessene preges begge av en solidaritet, men der den ene er abstrakt, er den andre relasjonell. Malesevic (2010B) skriver om hvordan man på ulike måter har benyttet seg bevisst av disse prosessene for å sosialisere mennesker til krigsdeltakelse før de skal ut på slagmarken. Et av disse eksemplene er bruken av rekruttutdanning som ikke bare en militær grunnutdannelse, men også er arena der man etterstreber å viske ut eller minimere individuelle forskjeller, og bygge en sterk kollektiv gruppefølelse blant soldatene, blant annet gjennom like hårfrisyrer, uniformering og lagdannelsesaktiviteter, ofte fremprovosert gjennom delt lidelse i form av hard disiplin og tungt arbeid. Denne sosialiseringer forsøker på flere vis å bygge det samholdet som blant annet er beskrevet hos tyske soldater mot slutten av krigen, men på forhånd av de faktiske kamphandlingene, som en slags *a priori* solidaritet til menneskene du kommer til å dra i kamp med.

Malesevic` perspektiv gir her derfor en uvurderlig innsikt i hvordan en kan forklare hvordan mennesker kan gjøres villige til å kjempe, og hvorfor mennesker fortsetter å kjempe, selv i møte med ubehagelige situasjoner og under ugunstige forhold.

3. METODE

Dette kapitlet vil ta for seg metodologiske aspekter ved prosjektet. Metode er verktøyene vi benytter oss av for å «gjøre» sosiologi, og er derfor tilknyttet både teori og handling. Dette vil reflekteres i dette kapitlet, og følgende vil være en gjennomgang av- og redegjørelse for de vurderingene som er tatt og valg som er gjort gjennom arbeidet med oppgaven, både metodeteoretisk og i praksis. Kapitlet er delt opp i tre underkapitler. Ett som tar for seg intervju som metode, og prosjektet forløp med tanke på datainnsamling og relaterte prosesser, ett som tar for seg forskningsetiske vurderinger og ett som tar for seg prosjektet kvalitet.

3.1 Metodologiske vurderinger

I dette underkapitlet vil vurderinger og valg knyttet til praktisk planlegging og gjennomføring presenteres, inklusive dybdeintervju som verktøy for dette.

Utvalgsriterier, rekruttering, utvalget, intervjusituasjonen og databehandling og valg tilknyttet disse vil og redegjøres her.

3.1.1 Dybdeintervju som metodisk verktøy

I dette underkapitlet vil selve prosessen for datainnhenting, behandling og analyse presenteres, samt refleksjoner tilknyttet dette.

Benyttelsen av intervju som verktøy for datainnsamling er velutbredt og benyttet innen en rekke disipliner, sosiologien innefattet. Dette prosjektet er av en kvalitativ karakter, der motivet er å analysere blant annet refleksjoner, motivasjoner og erfaringer norske fremmedkrigere har gjort seg under oppholdene sine i Ukraina. Dette er forskningsspørsmål som best lar seg utforske ved hjelp av kvalitative metoder, og valget om å benytte intervjuer ble tatt etter en vurdering om at dette av både praktiske og metodologiske hensyn ville være hensiktsmessig.

Intervjuer som metodisk verktøy handler til syvende og sist om å lære noe, om noens liv, gjennom samtale (Crang & Cook, 2007). Dette benyttes oftest under arbeid med tematikk som ikke lett lar seg kvantifiseres, eller hvor tallfesting ikke nødvendigvis vil gi oss den innsikten vi etterstreber (Tjora, 2017). Det er allikevel ikke slik at intervju som metode ikke kan problematiseres, og finnes splittelser innad i metodeteoretiske kretser vedrørende hvordan, når og på hvilke måter intervjuer burde benyttes, og hvilke implikasjoner det har for forskningens kvalitet. En åpenbar kritikk av intervju som metode er at man oftest er begrenset i hvor mange man praktisk kan intervjuer, og hvor pålitelig eller generaliserbar informasjonen man får er, siden intervjustudier handler om å tolke og systematisere språk, holdninger og refleksjoner,

samt at dette foregår i et samspill mellom deltaker og intervjuer (Crang & Cook, 2008; Atkinson, 2015).

3.1.2 Utvalgsriterier

Informantene som har blitt spurt om å delta i prosjektet er valgt ut etter spesifikke kriterier. Som tidligere avklart er det norske fremmedkrigere i Ukraina jeg ønsket å studere, og det virker da naturlig å avgrense utvalget til nettopp dette; norske fremmedkrigere i Ukraina. Utover dette var det gjort vurderinger i forkant på spesifikke *typer* fremmedkrigere jeg ønsket å ha med, og hva som egentlig teller som en fremmedkriger og ikke.

Dette med hva som gjør noen til en fremmedkriger, i ordets rette forstand, kan virke enkelt ved første øyekast, men kan by på noen utfordringer når det kommer til å finne et utvalg som tillater en presis analyse av forskningsspørsmålet. Per begrepsavklaring er alle som kjemper for en annen stat enn sin egen, på annen stats territorium – uten at de gjør dette for økonomisk vinning – en fremmedkriger.

Samtidig så er formålet med denne oppgaven å undersøke personer som frivillig deltar i strid i en *ikke-nasjonal* setting. Jeg vurderte det derfor slik at det å for eksempel ha personer i utvalget med etnisk opphav eller familiære tilknytninger til Ukraina, ikke ville være en særlig god ide, til tross for at en norsk-ukrainsk person med norsk pass teknisk sett vil oppfylle kravene til å være en fremmedkriger. Dette valget bryter dog med tidligere diskurser om fremmedkrigere, og jeg innser selv hvordan dette ikke ville vært særlig overførbart til norske fremmedkrigere som tilsluttet seg den Islamske Stat, hvorav majoriteten selv hadde opphav eller annen tilknytning til Midtøsten (Hegghammer 2014). Valget er dog gjort fordi et formål med oppgaven er å utforske det å krige, og villigheten til dette, utenfor ens egne institusjoner og apparater, noe som for mange fremstår som uforståelig, eller til og med som en fare for samfunnsikkerheten. Jeg oppfatter det slik at mange vil være forståelsesfulle til en norsk-ukrainer som ønsker å kjempe mot Russland, mens det er en annen sak dersom jeg selv, uten noen kulturell, familiær eller etnisk tilknytning til hverken Ukraina eller Russland ville gjort det.

En annen vurdering som er tatt i forhold til utvalget er naturen av informantens opphold i Ukraina. Det er flere «fremmedkrigere» som har vervet seg i TDF (Territorial Defense Force, delen av det ukrainske forsvar med ansvar for internasjonale frivillige) eller andre væpnede

grupper som opererer i stridsbildet, men som selv ikke har vært «stridende». Eksempler her er blant annet frivillige som har tjenestegjort som instruktører for ukrainske rekrutter, frivillige som har tjenestegjort innen administrasjon eller som helsepersonell. Denne beslutningen ble tatt på en rekke grunnlag, som vil gjennomgå her.

For det første omhandler oppgaven min hva som motiverer, påvirker eller gjør mennesker villige til å være fremmedkriger. Dette mener jeg er grunnleggende forskjellig fra f.eks humanitær bistand eller medisinsk støtte.

For det andre er det et ønske for oppgaven å utforske motivasjoner og erfaringer som får liten plass i samfunnet og som enten tillegges lite akademisk oppmerksomhet. Strid, vold og militær deltakelse er rett og slett ikke like normalisert i samfunnet vårt, og vi oppfatter det derfor som fremmed eller unaturlig (Wieviorka, 2009). Derfor har jeg valgt å inkludere «de andre», de individene som har reist fra trygge hjem for å delta i et stridsbilde helt ulikt den hverdagen vi selv kjenner i Norge.

For det tredje så tjener dette skillet som en slags praktisk ordning der videre vurdering eller tvil utelukkes. I starten av arbeidet ble blant annet helsepersonell utelukket, men uten at jeg hadde tatt valget om å kun søke ut stridende «infanterister». Spørsmålet ble etter dette hvordan jeg skulle stille meg til blant annet artillerisoldater, droneoperatører eller andre som påvirker sin fiende uten å være i direkte kontakt med dem, eller «personlig» påføre dem vold. Det fremsto derfor som ryddigst mtp forskningens kvalitet dersom utvalget alle har hatt en tilsvarende rolle i tjenesten sin, uten at det kan vris eller vendes på hvordan ulike aspekter ved tjenesten kan føre til helt forskjellige grunnlag for erfaring eller refleksjon.

På grunnlag av dette kan utvalgskriteriene sammenfattes i følgende punkter:

- *Personen har **frivillig** tjenestegjort som **fremmedkriger**, på ukrainsk side, i den russisk-ukrainske krigen.*
- *Personen har ingen etnisk, familiær eller kulturell tilknytning Ukraina.*
- *Personen har tjenestegjort som «stridende», og ikke i en støttekapasitet.*

3.1.3 Rekruttering

Rekruttering har definitivt vært det mest kritiske aspektet med arbeidet med prosjektet, og utgjort en reel utfordring under arbeidet med avhandlingen.

Rekruttering i sosiologisk forskning innebærer å få tilgang til det feltet man ønsker å studere (Atkinson, 2015). Jeg valgte å tilnærme meg feltet gjennom dybdeintervjuer med personer som har gjort eller tjenestegjør som fremmedkriger i konflikten i Ukraina. En observasjonsstudie basert på «skygging» eller følging av en internasjonal enhet hadde utvilsomt gitt interessant resultater, og resultater av en større kvantitet enn intervjuer har vist seg å gi, men byråkratiske problemer tilknyttet tillatelser og grenseoverganger, for ikke å nevne personlig risiko og samboers vrede gjorde at valget falt på en intervjubasert datainnsamling.

Det kan tidvis være vanskelig å skaffe seg tilgang til et felt, noe som viste seg å være tilfellet med dette prosjektet. Noen miljøer kan være skeptiske til akademia, forskning eller myndigheter, eller deltakelse i forskning kan rett og slett virke skremmende og usikkert for personer som ikke er vant til det (Patton, 2002; Mao & Feldman, 2018). En av de store grunnene til skepsis jeg opplevde blant potensielle informanter var risikoen for såkalt «doxing», publisering av personlig info med den hensikt å gjøre det vanskelig for frivillige å skjule sin deltakelse i Ukraina. På et kryptert chatprogram med russisk eierskap finnes det faktisk et forum der prorussiske individer bruker mye tid på å legge ut «profiler» på vestlige frivillige i Ukraina, ofte med fullt navn, adresse, ukrainsk enhet og eventuelle brukere på sosiale medier.

Noe som derimot skulle vise seg å forenkle min tilgang til feltet er at jeg selv har tjenestegjort i det norske forsvaret både gjennom en verneplikt som lagfører, og påfølgende deltidskontrakt i heimevernets innsatsstyrker. Dette gjør på mange måter at jeg selv kan relatere – til en grad – til feltet jeg prøver å nå. Deltakelse i krig, eller villighet til å være militær og *forstå* tankegangen bak militærfrivillighet virket på meg som noe som gjorde det enklere for informantene og akseptere og åpne seg for meg. Jeg valgte bevisst å nevne egen militær erfaring som en av hovedmotivasjonene for prosjektet mitt i meldingene jeg sendte til potensielle informanter. En annen måte dette skulle vise seg å være nyttig på var at jeg kunne småprate om det «militære» liv på et språk som informantene delte, med henholdsvis prat om ulike våpensystem, vaktrulleringer eller oppdragstyper som omhandler informantene. Denne knytningen til feltet kan og fremstå som en partiskhet, noe jeg vil vie et eget avsnitt til senere i kapitlet.

Rekruttering av utvalget har nesten utelukkende blitt gjort ved hjelp av sosiale medier, og sensitiviteten rundt det å være stridsfrivillig i en pågående konflikt har – forståelig nok – ført til at de fleste som gjør dette enten ønsker å holde seg het skjult for oppmerksomhet, eller i beste fall er skeptiske til hvem de velger å dele informasjonen sin med. Jeg begynte rekrutteringsprosessen på et sosialt medium, der jeg dannet et kartverk over aktive profiler som åpent delte bilder og beretninger fra sin tjeneste i Ukraina. Samtidig benyttet jeg meg av brukere som var aktive på diverse lukkede forum og grupper hvor stridende organiseres og deler erfaringer og tips rundt frivillighet i Ukraina. Disse stedene er oftest lukkede, og jeg antar at min ærlighet rundt intensjonene mine, prosjektet mitt og det at jeg selv har militær erfaring hjalp meg med å oppnå «aksept» i disse miljøene.

Andre forsøk på rekruttering, som viste seg å være lite fruktbare, var innlegg på åpne forum, henvendelser til folk som solgte diverse materiell som åpenbart har vært utlevert av en av de stridende partene på nettmarked, henvendelser til journalister som hadde dekket fenomenet og henvendelser til andre soldater eller humanitærarbeidere som tjenestegjør.

Det som og viste seg å være en utfordring var å opprettholde kontakt med, og å få gjennomført intervjuer med de jeg oppnådde kontakt med. Som en informant selv sa «krig og tid er naturlige fiender», og jeg innser at jeg selv er maktesløs i forhold til en dynamisk krigssituasjon som dikterer livene til dens deltakere.

3.1.4 Utvalget

Vedlagt er en tabell som viser informantenes fiktive navn, aldersgruppe, tidligere erfaring og avreisetidspunkt til Ukraina. Mer informasjon er ikke tatt med grunnet personvern hensyn.

«Alex»	«Mika»	«Chris»
- 30-årene - Ingen tidligere militær erfaring - Reiste til Ukraina umiddelbart etter invasjonen	- 30-årene - Ingen tidligere militær erfaring - Reiste til Ukraina noen uker etter invasjonen	- 30-årene - Ingen tidligere militær erfaring - Reiste til Ukraina noen dager etter invasjonen

3.1.5 Intervjuguiden

Intervjuguiden i sin originale form er lagt ved som «Vedlegg 2: Intervjuguide» bakerst i dokumentet. Denne løst strukturerte guiden ble konstruert under arbeidet med rekruttering, og er relativt «bred» i den forstand at den er innom et spekter med undertema, som blant annet informantens bakgrunn før frivilligheten, eventuell militær erfaring, valget om å dra, mottakelse i Ukraina, opplevelse av enheten de er en del av i Ukraina og planer ved eventuell krigsslutt for å nevne noen. Intensjonen her var å benytte det første intervjuet til å danne et grunnlag for hvilke tema som informanten selv ønsket å snakke mest om, samt gi meg som intervjuer et spillerom når det kom til å hoppe fram og tilbake mellom ulike undertema dersom det resulterte i en bedre flyt enn å «kategorisk» gjennomgå intervjuguiden.

I etterkant av første intervju ble det tydelig at intervjuguiden hadde avdekket noen særdeles interessant tema knyttet til informantens beslutning om å dra, liv ved siden av «fremmedkrigen» og tanker rundt videre militærtjeneste.

Dette ble derfor utdypet videre i neste utgave av intervjuguiden, der blant annet oppfølgings spørsmål som hvilke kriger de hadde fulgt tidligere og mulig interesse for å bli i Ukraina etter krigen ble lagt til. Det ble også tydelig at guiden, sammen med en «informantdrevet» situasjon der jeg i all hovedsak lot informanten snakke fritt - så lenge samtalen holdt seg innenfor guiden grove grenser – hadde ført til veldig mye materiale av mindre interesse eller nytte for studien. Uansett hvor spennende det er, og hvor mye det dikterer informantens hverdag, så er ikke beretninger om levestandard i skyttergravene og hvilke russiske våpensystemer som benyttes ved fronten det dette prosjektet dreier seg om. Jeg bestemte meg tidlig i prosjektet for at bred innsikt i informantens hverdag, med generelle og spesifikke spørsmål var ønskelig, så måtte jeg sette noen praktiske grenser for hva som faktisk var av akademisk interesse og hva som var «kompisprat».

Et annet, dog ikke uviktig, aspekt ved dette er at det også gjorde det mindre sannsynlig at informantene kunne forsnakke seg når det gjaldt daværende posisjoner eller beliggenheter til navngitte ukrainske troppestyrker eller enheter, samt andre sensitive temaer som jeg til tross for taushetsplikt og anonymiseringsplaner egentlig ikke trenger å vite, og som ei heller er av nødvendighet for prosjektet mitt.

3.1.6 Intervjusituasjonen

Det er relativt få nordmenn som har tjenestegjort som stridsfrivillige i krigen i Ukraina, og av disse befinner noen seg i Ukraina, mens andre er spredt utover Norge. Dette gjorde at jeg tidlig bestemte meg for at en digital løsning på rekruttering, kontakt og gjennomføring av intervju ville være det beste.

Intervjuer ble gjort over Zoom, og jeg fikk kontaktinformasjonen til informantene slik at jeg kunne kontakte dem dersom jeg ønsket å følge dem opp eller stille tilleggsspørsmål. Jeg hadde i forkant av intervjuene noen bekymringer over hvorvidt informantene ville være villige til å dele, eller i det hele tatt være interessert i prosjektet mitt, og jeg antok at jeg ville bli sett på som påtrengende, siden jeg hadde sendt flere meldinger til informantene på flere ulike medium i forkant av at de svarte meg. Dette var ikke tilfellet.

Jeg opplevde at informantene var motiverte til å dele sine historier og interessert i prosjektet mitt. Alle tre intervjuer forholdt seg som en samtale som gled relativt naturlig, og bare tidvis måtte jeg gripe inn for å hindre avsporinger. Som oftest handlet dette om at snakket kom inn på det «krigstekniske» eller krigshistorier. Intervjuene varte henholdsvis 49 minutter, 1 time 20 minutter og 1 time 50 minutter.

3.1.7 Databehandling

Hvordan man behandler de dataene man har hentet inn er på ett vis definerende for hvordan man omgjør dataene fra personlige beretninger til vitenskap (Crang & Cook 2007; Atkinson 2015). Dataene benyttet i denne studien ble transkribert umiddelbart etter innhenting, navn, stedsnavn, etnisiteter, navn på enheter, navn på kamper og andre gjenkjennelige karakteristikk ble fjernet helt eller omgjort til noe tvetydig, og lydfilene med informantens stemme ble slettet.

En konsekvens av å intervju fremmedkrigere, i en krig som var aktiv under hele prosjektets varighet, er at det innebærer en viss risiko for de involverte å gi fra seg data. Noen av informantene hadde personlige erfaringer med hacking, svartmaling eller falske brukerkontoer i deres navn eller regelrett trakassering og trusler fra russiske sympatisører eller kilder. All forskningsdata skal håndteres på forsvarlig vis og i henhold til retningslinjer, og et prosjekt som dette viser hvorfor seriøs og ansvarlig håndtering av data er en absolutt nødvendighet når det kommer til samfunnsforskning. Det er anerkjent at transkripsjon med påfølgende sletting av lydfil er en «tilfredsstillende» måte å håndtere data på, men jeg vil gjerne understreke at tid

lydfilen eksisterer i sin helhet også er noe en forsker burde være bevisst. Konfidensialitet er en dynamisk *prosess*, ikke en avkrysningsrute, og er noe som må tas med i de vurderinger man gjør som forsker, i alle ledd av prosessen (Nespor, 2000).

Etter transkripsjon ble intervjuene kodet ved hjelp av kodeverktøyet hyperRESEARCH (heretter HR). HR er et såkalt CAQDAS – Computer Assisted Qualitative Analysis Software, altså et program som bidrar til å effektivisere analyseprosessen. Transkripsjonene ble i første omgang kodet intuitivt – såkalt *induktiv* koding – der koden sier noe om hva som blir sagt av informanten, med så lite fortolkning som mulig fra min side. Etter dette blir kodene kategorisert i *kodegrupper* der koder som omhandler de samme tematiske aspektene samles. En tanke her er at kodegrupper som kunne vært tenkt ut på forhånd er et tegn på fortolkning og *innpassing* i egen fortolkning, og noe som burde unngås da de ikke nødvendigvis reflekterer rådataen på en *ren* måte. Denne arbeidsprosessen er lånt av sosiologen Aksel Tjora, som kaller denne arbeidsmetoden stegvis deduktiv-induktiv metode (2017; 2018). Vedlagt er et konkret eksempel fra prosjektet, som viser prosessen fra rådata til kode, og kode til kodegruppe.

To sitat fra forskjellige informanter

Mange som er der nå er venner av de som døde [...] og da ønsker man å være der siden man har en spesiell connection til gutta da. Man får en sånn brorskapsfølelse med dem.

«så har du de øyeblikkene da... For det første så bryr du deg om de her kameratene dine da. De vestlige og ukrainske soldatene som fortsatt er i krigen. Du er glad i dem, du vil hjelpe dem og du vil at de skal vinne. Du vil ikke at de skal dø, du har jo mista ganske

Blir til kodene

Mistet venner og kjente – vil være med «brødrene» mine

Du bryr deg om kameratene dine og er glad i dem – vil ikke at de skal dø

Som ender i kodegruppen

«Vil bli pga stridskameratene sine»

En kan her se en visualisering av dataene fra sitater, til koder basert på «hva som sies», til en kodegruppe basert på en fortolkning av både hva som ble sagt, men og konteksten det var sagt i, som i dette tilfellet var svar på spørsmål om hvorfor de ikke drar hjem, når de beskriver krigen som tung, slitsom og fæl.

3.2 Forskningsetiske vurderinger

Å jobbe med norske fremmedkrigere som gruppe er en utfordrende prosess på flere måter, både av praktiske, etiske og psykososiale hensyn. Et rådende prinsipp i enhver forskning er at den ikke skal forulempe eller medbringe negative konsekvenser for den som deltar. Moderne forskningsetikk stammer i all hovedsak fra etterkrigstiden, og er myntet på medisinsk eller biologisk forskning, noe som har medført at en del aspekter relevant for samfunnsvitenskapen er underspilt eller underrepresentert (Atkinson, 2015; Tilly & Woodthorpe, 2011). Jeg anser dog arbeidet med norske fremmedkrigere som et felt der dette kommer til syne, og en rekke vurderinger- både forutsette og uforutsette- måtte veies for at sluttproduktet skulle være akseptabelt.

Grunnlaget for de etiske vurderingene som er gjort, og valgene som er tatt, er gjort med utgangspunkt i NSDs retningslinjer og ASAs retningslinjer for sosiologisk forskning. I tillegg ble det foretatt en risikovurdering av hvilke potensielle fallgruver som fantes i prosjektet, hva utfallet kunne bli, og hvor alvorlig dette ville være. Den alvorligste konsekvensen jeg selv anså i risikovurderingen var at informanter som ønsker å anonyme ville være gjenkjennelige gjennom hva de sier i intervjuet. En annen risiko er gjenkjennelse av enhetene disse er med i, og at dette eventuelt kan røpe informasjon om deres beliggenhet eller kapasitet.

3.2.1 Å jobbe med «utsatte» grupper

Det er -innen samfunnsvitenskapen- skrevet flere artikler og noen bøker som tar opp det å forske på «utsatte grupper». Selve begrepet «utsatte grupper» kan tolkes vidt, og tolkes ofte forskjellig. Jeg vil derfor forholde meg til begrepet som gjeldende for informanter eller forskningsdeltakere, som av ulike årsaker, har mye å miste, eller som kan lide en større konsekvens enn andre dersom deres deltakelse, uttalelser eller handlinger gjøres kjent (Patton, 2002; ASA, 1999; Saunders, Kitzinger & Kitzinger, 2015).

De norske fremmedkrigerne som har deltatt i dette prosjektet faller under denne betegnelsen av en rekke årsaker. For det første er en andel av disse per februar 2023 fortsatt deltakende i krigen, og befinner seg på- eller skal returnere til slagmarken etter kortere opphold andre steder. Tilsynelatende små detaljer kan avsløre tilstedeværelse ved spesifikke avdelinger, militær kapasitet eller annen informasjon som kan være av etterretningsmessig interesse for Russiske styrker.

For det andre kan en eventuell gjenkjennelse av deltakerne forulempe deres liv og eventuell familie i Norge, da noen av informantene holder sin deltakelse i krigen hemmelig for arbeidstaker, eller ikke ønsker at norske myndigheter skal vite om deres aktivitet i Ukraina. Det å delta som fremmedkriger i den russisk-ukrainske krigen ikke ulovlig, men flere informanter frykter likevel negative reaksjoner dersom deres deltakelse blir offentliggjort.

3.2.2 Konfidensialitet og anonymitet

Anonymitet og konfidensialitet er sentrale begrep for enhver forsker som innhenter menneskelig data, og enhver sosiolog får dette innprentet tidlig i sin utdanning. American Sociological Associations retningslinjer for etisk forskning (1999) stadfester at vi som sosiologer ikke bare har ansvar for forsvarlig og sikker innhenting og behandling av data, men at vi også må forholde oss til langtidsvirkningene av dataene, inkludert fremtidig bruk og publisering. Vi har, som sosiologer, dermed en plikt til å fatte tiltak som bidrar til at forskningen vår ikke forulemper, sjenerer eller skader de personene eller de feltene hvor vi gjør vår forskning (Patton, 2002). Kanskje det mest sentrale verktøyet, og den mest omtalte praksisen vi kan benytte oss av her er å forsikre våre bidragsytere om de de ikke vil gjenkjennes, og at informasjonen ikke vil forulempe dem eller på andre måter føre til skade.

Anonymisering og konfidensialitet er begreper som kan virke innlysende for samfunnsforskere. Til tross for dette er det en lang diskurs som omhandler nettopp anonymisering og konfidensialitet både som begreper, og som praksis for hvordan forskning skal gjennomføres.

Konfidensialitet og anonymitet er to begreper som stadig benyttes om hverandre. Her vil jeg dog belage meg på Michael Patton (2002), som hevder at anonymitet og konfidensialitet er to forskjellige begreper med ulikt innhold. Anonymitet, i henhold til Patton, er når forskeren ikke vet noe som kan tilkjenne informant, som for eksempel i spørreundersøkelser der respondentene gis nummer istedenfor navn når de sender inn sine svar. Konfidensialitet er derimot når forskeren vet noe om informanten, men bevisst passer på at det ikke gjøres tilgjengelig for andre enn seg selv og informant. Konfidensialitet fordrer at forskeren bevisst ikke går ut med informasjon som kan tilkjenne eller forulempe informanten, og er derfor en praksis forskeren gjør, og ikke en status forskeren kan oppnå, som ved anonyme spørreundersøkelser (Patton, 2002).

Et utgangspunkt for dette prosjektets metodologiske retning er at konfidensialitet både er en dynamisk prosess, altså noe man *gjør* heller enn en tilstand man *når*, og at dette gjelder feltet som helhet og ikke bare individene som har bidratt. Når man som sosiolog ønsker inngang i et felts kunnskap, refleksjoner eller erfaringer og man gjør dette gjennom informanter, så blir disse personene dine *representanter for feltet* (Dalland, 2017). En helhetlig vurdering av forskningsetikk opp mot feltet betyr da at det er flere momenter som måtte vurderes nøye under databehandling og datainnsamling under arbeidet.

For det første oppholdt X av informantene seg i Ukraina mens de ble intervjuet, mens andre tilhørte avdelinger som per prosjekts innlevering fortsatt er stridende, og som de selv planla å dra tilbake til. En konsekvens av å intervju personer som deltar i en pågående krig er at relativt uviktige detaljer, som ikke nødvendigvis ville være naturlige å fjerne eller endre i en mer «sivil» oppgave, kan ha potensiale til å avdekke posisjonen, kapasiteten eller beliggenheten til enhetene informantene er en del av. Militær etterretning handler tross alt om å sette sammen uviktig informasjon til et strategisk viktig bilde, litt som et komplisert puslespill (Kristoffersen & Hatlebrekke, 2022). Småting som hva slags kjøretøy en informant er vognfører på, hva slags rolle enheten utfører, hvilke slag de har deltatt i eller når en enhet de var med i ble oppløst kan være eksempler på slike ting. En løsning på dette er rett og slett å ikke inkludere informasjon som ikke er viktig for prosjektet. Prosjektet handler – tross alt – ikke om krigen i seg selv, men om menneskene som deltar i den, og hvordan de selv anser dette.

Antropologen Jan Nespør (2000) hevder at anonymitet og konfidensialitet på flere vis utgjør en samfunnsvitenskapelig «black box», en prosess alle gjør og er bevisste, men hvor det vies lite tid til hvordan, hvorfor og på hvilken måte man skal gjøre dette. En annen fallgrube i samfunnsvitenskapelig forskning er et oppheng i etiske forskningsstandarder hentet fra biologisk og medisinsk forskning. Store deler av vitenskapsetikk stevner fra nettopp disse fagfeltene, med hovedfokus på informert samtykke og oppfattelse av hva forskningsdataen skal brukes til (Atkinson, 2015; Tilly & Woodthorpe, 2011). Atkinson (2015) og Crang & Cook (2007) forespeiler en annen måte å tenke vitenskapelig metode på, der anonymitet og konfidensialitet ikke er verktøy, men handlinger og forhåndsregler som sikret gjennomgående etisk forskning gjennom prosessen.

3.3 Oppgavens kvalitet

Jeg skal her redegjøre for kvalitetsvurderingene gjort av eget prosjekt, og hvilke styrker og svakheter jeg anser det for å inneha. Jeg har delt kvalitetsvurderingen inn i diskusjoner om henholdsvis *pålitelighet*, *gyldighet* og *generaliserbarhet*. Dette er gjort fordi dette er kvalitative begrep med rom for drøfting og kompleksitet, samt at jeg ikke ønsker å benytte meg av statistiske begrep, da dette ikke er et prosjekt basert på tall, og heller ikke ønsker å fremstilles som en objektiv sannhet, men heller min utforskning av tematikken.

3.3.1 Pålitelighet

Kvalitativ forskning er avhengig av menneskelig interaksjon, og alle mennesker har holdninger, posisjoner eller status. Hvordan disse spiller inn på datainnsamling og behandling er et enormt tema, og et jeg ikke kan gjennomgå i sin helhet innen avhandlingens rammer. Tjora (2017) snakker om pålitelighet som samspillet mellom forsker og forskning. Sentralt her blir hvordan en samler inn, behandler og foredler datamaterialet sitt, samt en ærlig med leseren om hvordan en selv kan ha påvirket forskningen. Crang & Cook (2007) skriver her at antakelsen om den *desinteresserte forker*, forskeren som har total objektivitet til det hen forsker på, er en utdatert tanke innen samfunnsvitenskapen. Sannheten er at jeg – selv som forsker – er en person som synes noe om det jeg forsker på.

Jeg hadde ikke viet masteroppgaven min til et studium av norske fremmedkrigere dersom det ikke interesserte meg eller jeg brydde meg noe om det.

Begrepet *transparens* finner her sin plass, og heller enn å hevde objektivitet er det mer redelig å være ærlig, og la leseren gjøre opp sin egen formening. Jeg har selv stor interesse for militære spørsmål, og har tjenestegjort flere år i heimevernets innsatsstyrker. Dette opplevde jeg som hjelpende med å få innpass blant de jeg intervjuet, og jeg opplevde at vi snakket et likere språk, og at jeg selv hadde en viss fornemmelse av hva det innebærer å være i krig, selv om dette er noe jeg selv bare trener på. Allikevel kan dette ha gjort noe med spørsmålene jeg stilte, eller hvilke jeg ikke stilte. Det kan være at en «sivilist» ville stilt andre spørsmål enn meg selv, eller generelt vært mer kritiske til stridsfrivillighet som konsept og moralitet enn det jeg selv er.

Jeg har dog valgt en abduktiv tilnærming med slagside mot induktive arbeidsformen i tidlig behandling av dataen, for å etterstrebe en så objektiv framstilling som mulig av *hva* informantene sier, og hva de selv opplever og reflekterer over. Et slikt regime tidlig i behandlingen av data er utviklet spesifikt med tanke på dette, og som en mekanisme som begrenser forskerens påvirkning av dataen *slik den er* (Tjora, 2017).

3.3.2 Gyldighet

Gyldighet sier noe om hvorvidt forskningen kan si noe om temaet man forsker på, og *presisjonen* i det som blir fremstilt. En åpenbar begrensning ved dette prosjektet er – i henhold til gyldighet – et svært lite utvalg. Tre informanter er lite. Det vil være risikabelt å anta at disse tre, deres historier og hva de sier, er gjeldende for alle nordmenn som har tjenestegjort eller tjenestegjør som fremmedkrigere i Ukraina. Det har i de senere tiår vært en intern debatt innen samfunnsvitenskapen om hvorvidt utvalgets størrelse har noe å si for forskningens kvalitet, og det er flere som hevder at forskning med små utvalg, eller til og med en informant, har sin plass (Flyvbjerg, 2006). Flyvbjerg hevder at det ikke nødvendigvis er utvalgets størrelse som definerer forskningens kvalitet, men *hva det kan si oss*, og i den forstand mener jeg at prosjektet mitt kan si mye om noe som det er sagt ingenting om.

Et annet moment som er verd å vurdere er og utvalgets størrelse sett opp mot den totale mengden nordmenn som har kjempet i Ukraina. Som nevnt tidligere finnes det ingen troverdige kilder på dette, og PST vet ikke hvor mange nordmenn som har kjempet i Ukraina (Ertesvåg, 2023). Den Ukrainske ambassaden i Norge opplyste tidlig i krigen om at «flere hundre» nordmenn hadde meldt sin interesse, men ikke noe om hvor mange som faktisk dro, eller kom til fronten. Russiske kilder hevder på sin side om at 16 nordmenn har kjempet på ukrainsk side i krigen (NTB, 2022). Gjennom samtale med kilder virker det som om det totale tallet på norske fremmedkrigere som har vært ved fronten er på et par titall. Dersom dette stemmer, vil 3 informanter utgjøre en betraktelig andel av «totalen», men dette kan ikke på noen måte verifiseres.

3.3.3 Generaliserbarhet

Denne oppgaven har benyttet teorier og perspektiver, som tross for sin sosiologiske avstamning, beskriver og analyser et fenomen som er relativt snevert, og avgrenset i tid og rom. Sett i lys av utvalgets begrensninger, kan det argumenteres for at potensialet for generalisering, eller overførbarhet av funnene gjort gjennom dette prosjektet, best gjør seg gjeldende i studier av samme fenomen eller gruppe, altså norske fremmedkrigere. Denne formen for generalisering kalles ofte *naturalistisk* generaliserbarhet, i og med at den hovedsakelig er relevant for andre forskere med fokus på samme eller lignende caser (Stake & Trumbull, 1982). En karakteristikk her er at en gjennom detaljert beskrivelse av case, utvalg og metode kan gjøre leseren i stand til å selv vurdere overførbarheten til forskningen som er gjort, noe som har vært forsøkt i denne oppgavens tilfelle gjennom en grundig gjennomgang av – og redegjørelse for – metodologiske vurderinger og valg.

Dog kan det også argumenteres for at utvalget, og størrelsen på dette, og setter begrensninger for intern generalisering innad i fenomenet «fremmedkrigere». Det kan for eksempel være at stridsfrivillige med tidligere militær erfaring har helt andre oppfatninger enn de jeg har blitt kjent med gjennom informantene i dette prosjektet.

Oppgaven presenterer allikevel en innsikt i en gruppe det per Juni 2023 finnes lite forskning på, og kan derfor tenkes å være av nytte for andre som ønsker å utforske norsk – eller internasjonal – stridsfrivillighet.

4. ANALYSE

Jeg vil her presentere min analyse basert på bearbeiding og gjennomgang av empirien. Her har jeg valgt å dele inn i tre analytiske overskrifter som omhandler henholdsvis *Hva* som får informantene til å dra til – og forbli – i striden og *hvordan* informantene betrakter sin tid som fremmedkriger i et fremtidsperspektiv.

4.1 Hvorfor reise til Ukraina?

Dette underkapitlet vil handle om informantenes refleksjoner rundt det å verve seg som fremmedkriger, og hva som gjorde at de tok valget om å reise.

Noe som gikk igjen hos informantene var en oppfattelse av Ukraina som kritisk for Europas og Norges videre fremtid. Informantene oppgir ikke direkte ulike grunner til hvorfor de vervet seg, men det varierer dog sterkt *hvilke* aspekter de vektlegger som hovedmotivasjon. Generelt sett kan en se tegn på en slags *transnasjonalisme*, ikke ulik den Malet (2013) benyttet i sin analyse av muslimske fremmedkrigere i Midtøsten. Fellesnevneren for informantene er nemlig at de enten reiste for å kjempe *for* et fritt Europa, Norges indirekte sikkerhet eller Ukrainas rett til frihet – eller *mot* russisk ekspansjonisme, autoritære styre eller undertrykkelse. Malesevic teorier kan synes her, og det er tydelig at solidaritet er en sterk pådriver for å reise til Ukraina som fremmedkriger. Det som dog kommer til syne når en analyserer betydningen av *solidaritet* er hvordan bildet er mangefasettert, og at det ikke er et entydig svar på *hvilken* solidaritet som er dominerende, da informantene trekker frem flere parallelle prosesser og inntrykk som gjorde at de valgte å ta valget. Det kommer blant annet frem at informantene oppfatter en solidaritet til både det ukrainske folket som lider under krigens herjinger, men også en solidaritet for – og en følelse av at det de gjør er viktig for – Norge og norsk sikkerhet i fremtiden.

Dette viser seg godt hos Mika, som først og fremst oppgir Ukrainas viktighet i form av landbrukslandskap og korneksport sammen med Russlands håndtering av sivile under invasjonen som sentrale i hens valg om å verve seg til strid. Mika er, som alle informantene, belest på ukrainsk historie og politikk, og trekker på internasjonal politisk sikkerhet og fremtidig utvikling når han snakker om krigen han selv er en del av.

«Men nei, begynte å tenke når det hadde gått en uke, og man så hvor mye som skjedde der. «dette er starten på 3. verdenskrig» tenkte jeg, og jeg tenker fortsatt det, om de klarer å ta Ukraina så tror jeg det blir flere land som står for tur, så da tenkte jeg at... Det er jo snakk om sikkerheten til min familie i fremtiden på en måte... Hvis Russland

tar Ukraina så kan de ta Polen, så kan de ta Latvia, siden de vil ha tilbake gamle Sovjetunionen så begynner de med det, så da, hvis de klarer å gjøre det så er det... Da begynner det å bli ganske varmt i trøya for oss her i Norge og.» (Mika)

Alex vektlegger og at hen ser på krigen i Ukraina som starten på en verdenskonflikt, og at hen føler at hen representerer Norge i kampen mot den russiske invasjonen.

«Jeg ser på krigen i Ukraina som er krig der jeg forsvarer og representerer Norge. Vi deler grense med Russland, og jeg er overbevist om at det vi ser nå er 3. verdenskrig som er i gang. Så jeg vil heller kjempe mot Russland (i Ukraina), enn å måtte kjempe mot dem når de kommer hjem til oss.» (Alex)

Det at Norge potensielt er truet av Russland, og at en større konflikt kan føre til at også Norge settes i fare vektlegges i andre deler av intervjuet, men denne *internasjonale* risikoen avgrenses ikke bare til Norge, og Mika trekker og på Ukrainas betydning for flere afrikanske land, samt Ukrainas geografiske posisjon.

«Ja, de er det landet som sender mest korn til de som trenger det da, det gjelder også Afrika som har store sultproblemer, så til land der blir det også sendt mye korn fra Ukraina. Så jeg synes det er farlig hvis en av de største stormaktene styrer vår mattilførsel da ikke sant, det er et ganske stort problem i mine øyne. Og de sier kanskje at de er interesserte i oljen som finnes der og sånt da, men olje kan finnes overalt, men dyrkbar jord og mat liksom... Ukraina er det Europeiske landet med mest dyrkbar jord av alle, det er liksom ingen som kan måle seg med antallet kvadratkilometer med dyrkejord, så de er vår største matkilde.» (Mika)

I denne tankerekken kan det å verve seg anses som en *verdirasjonell* handling i Weberiansk forstand. De verver seg fordi de anser det som risikabelt å ikke stoppe Russland i tide, og det logiske svaret blir å stoppe dem *før* de kommer til Norge. Det å kjempe mot Russland på ukrainsk side vil derfor være en rasjonell ting å gjøre, du vil jo heller blåse ut et stearinlys enn å slukke det først når det har utviklet seg en brann i huset ditt.

Samtidig beror motivasjonene deres også på sterke følelser knyttet til russiske krigsforbrytelser og behandling av ukrainere, særlig ikke-stridende som kvinner og barn. Hatet noen av informantene bærer mot russiske soldater i Ukraina, og valget om å dra basert på sterke bilder

og fortellinger fra de okkuperte territoriene, kan minne om en nærmest *affektiv handling*, da dette også var det som gjorde at de vedkommende faktisk reiste ned.

«Det jeg reagerte mest på var hvordan de behandlet kvinner og barn liksom, yngre jenter og sånt og hvordan de ble behandlet. Det er jo flere hundre som har blitt voldtatt av russere så...»

«Så hvordan de behandler sivilbefolkningen da, først og fremst?»

«Altså hadde de behandla menn så annerledes så er det litt sånn... Ja, det er jævlig synd da, og det burde ikke være sånn, men når du gjør det med kvinner og barn da, så er det litt sånn...» (Mika)

Urettferdighet begått mot sivile er noen som går igjen de gangene Mika og de andre snakker om personlig motivasjon under intervjuet, og hen hevder selv at det var bildene og oppdateringene om russiske overgrep mot sivile i starten av krigen som fikk hen til å reise ned. Dette betyr på ingen måte at man drar ned enten for å kjempe for, og skåne, den sivile befolkningen, eller at man drar ned for å sikre det man ser på som Norges eller Europas geopolitiske sikkerhet i fremtiden. Det det derimot tyder på er at årsakene er sammensatte, og at informantene er klare over hvilke faktorer det var som gjorde at de tok valget om å verve seg.

Noen av informantene vektlegger i stor grad personlig interesse for krig og konflikt som avgjørende for sin verving til krigstjeneste. Om en anvender typeinndelingene som ble presentert tidligere vil en se at informantene ofte kan innpasses i flere av idealtypene som presenteres i tidligere forskning. Alle ønsker å yte væpnet motstand mot den russiske invasjonen, og mange begrunner dette i historiske argumenter. Samtidig er det også personlige trekk, ambisjoner eller tidligere erfaringer de trekker frem, noe som i typologiene oftest tillegges de såkalte *eventyrerne* eller *tilbakestillerne*. En av informantene har tilbrakt flere år i fengsel, og har opplevd å føle på utenforskap og en avstand til det norske sivile samfunnet. Dette trekkes frem av informanten som både en grunn til at hen tok valget om å reise til Ukraina, men og som en grunn til at hen trives i militær tjeneste, noe som vil utdypes senere i analysen.

Personlige erfaringer flettes tidvis inn i et større narrativ eller en større ide, slik som Chris som vokste opp med familie som husket detaljer fra andre verdenskrig, vokste opp under den kalde krigen, og som lekte i gamle stillinger som symboliserer en tid da det var alt annet enn lek de

ble brukt til. I denne forstand er og tidligere erfaringer og livshendelser en del av hvorfor man velger å dra til Ukraina.

Flere belager seg på et historisk narrativ, samt personlig interesse for krig og militært liv i sin forklaring på hvorfor hen valgte å verve seg til Ukrainsk tjeneste.

«Vi må huske på, at de er fortsatt i live, bestefaren min har hatt krig i livet, og vi hadde fremmedkrigere vi også, vi hadde fremmedkrigere som kom til Norge for å kjempe og som ligger begravet i norsk jord. Folk fra Ukraina, Polen, England, Frankrike og det som er. Og vi sendte også våre soldater til andre land på trening. Så det var oss for ikke så lenge siden, så jeg føler da at det blir bedritent å bare ta det sånn «dette er ikke vårt problem», det er mange som kunne sagt det samme for oss... Så det er litt, vi skylder dem, følelse...» (Chris)

«Altså nordmenn har vært i Ukraina før hehe... Vi må huske at vikingene reiste til Ukraina, og at nordmenn utgjorde garden i Ukrainske kongedømmet. Så det måtte nesten til at vikingene kom til Ukrainas unnsetning i dag og hehe.» (Alex)

Chris anser tidligere historie som viktig for handlinger i nåtid. Særlig følelsen av en slags *gjeld* til Ukraina, og følelse av solidaritet i *det kunne vært oss*- stil går igjen i Chris sine forklaringer, og dette knyttes til egen oppvekst hvor Russland var fremstilt som et fiendebilde og en barndom hvor det å leke krig ikke var en selvfølgelighet.

«Og vi har da lekt krig når vi var små, gjemme oss for hverandre i skogen og sånne her ting. Så jeg har, ikke si trent da, men vært forberedt på denne her situasjonen. Vokste opp med å leke i gamle stillinger liksom... Men jeg tror ikke mange av oss realistisk sett trodde vi kom til å være i en krig mot Russland i vår levetid. Men så feil kan man ta da.» (Chris)

Chris nevner nordmenns deltakelse i andre verdenskrig, mens Alex trekker paralleller til norske motstandsmenn og deres bakgrunn fra vinterkrigen i Finland, så vel som å trekke en linje tilbake til Nordmenn som tjenestegjorde som livvakter og soldater i det såkalte «Gardariket», et kongedømme i tidlig middelalder som lå der Ukraina nå ligger. Dette benyttes blant annet til å sette deres stridsfrivillighet i en historisk kontekst sammen med nordmenn som har «reist ut»

før dem i et historisk perspektiv. Dette er en karakteristikk ved Murauskaite (2020) typifisering av fremmedkrigere som *veteraner med historiske nag*. Dette presenterer også en definisjonskonflikt med begrepet slik det originalt blir brukt av Murauskaite, da ingen av informantene har tidligere militær erfaring eller er fra land som har tidligere erfaring med russisk okkupasjon eller konflikt, i alle fall i nyere tid. Samtidig er det tydelig at historie, politikk og en oppfattelse av Russland som «fienden» spiller en rolle for informantene. Det kan derfor debatteres hvordan definisjonen *veteran med historiske nag* skal operasjonaliseres og avgrenses. Vil en Tsjetsjener som var kun noen år gammel når Russland invaderte deres land kvalifiseres til definisjonen, mens en Nordmann som vokste opp under kalde krigen ikke vil det?

«Hva tror du Max Manus og den gjengen der holdt på med før krigen da? De var jo å kriga i Finland og kjempet mot russerne der, fordi de trodde at Norge ville være neste i køen dersom Finland falt. Så det å reise vekk for å forsvare landet sitt er ikke noe nytt.»
(Alex)

Selv om informantenes motivasjoner varierer er det åpenbart at de anser sin egen deltakelse som en del av en større følelse av *plikt*, og at de anser konflikten som viktig i seg selv på grunn av dens historiske og politiske ramifikasjoner. Mika anser sitt bidrag til krigen som en måte å senke sjansene for fremtidig russisk aggresjon og som en protest mot menneskerettslige overgrep. Chris anser sin deltakelse som en form for solidaritet basert på historiske referanser med et land som led under forrige verdenskrig, samtidig som dette føles som den krigen europeere en gang forberedte seg på, og en barndom preget av dette.

Det kan på bakgrunn av dette virke som dette er mennesker som verver seg ut ifra altruistiske motivasjoner, som å hjelpe Ukrainere, bevare norsk sikkerhet eller tilbakebetale «gjeld» til et Europa som tidligere har hjulpet Norge. Dette er kjennetegn ved blant annet tanken om fremmedkrigere som ideologisk eller politisk motiverte. Samtidig er det viktig å ikke underkjenne personlige motivasjoner og preferanser som årsak til at noen velger å dra i krig i annet lands tjeneste. Et aspekt, tilknyttet dette, som står frem i datamaterien er nemlig at alle informantene hadde hatt tidligere tanker om å verve seg som fremmedkrigere i andre konflikter og diverse væpnede grupperinger, hvor argumentene om bevaring av norsk eller europeisk trygghet eller historiske narrativ ikke nødvendigvis gjør seg like gjeldende.

4.1.1 Hvorfor akkurat Ukraina?

Et kjennetegn blant informantene er at alle hadde vurdert å verve seg som frivillig i andre krigsområder, før invasjonen av Ukraina. alle informantene hadde fulgt med på annekteringen av Krim og separatistkonflikten i Donbas og Luhansk fylke i 2014, og alle informantene hadde fulgt med på konfliktene i Midtøsten, uten å verve seg til noen enhet tilknyttet denne. Hos Mika og Alex var den russiske invasjonen den utløsende faktoren som gjorde at de endte opp som fremmedkrigere, men ikke uten at dette var noe de hadde tenkt på tidligere. På spørsmål om de hadde sett for seg å delta i andre kriger oppga hen at de hadde vurdert det. ikke anså det som hensiktsmessig å verve seg til konfliktene i f.eks Midtøsten. Denne vurderingen begrunner Mika med å vise til historien til konfliktene i Midtøsten, og at hen ikke ser på det som sannsynlig at ytterligere innblanding fra vestlige ville ført til noe godt. Alex kommer og med lignende argument.

«Jeg har tenkt veldig mye på [å verve seg til en milits i Midtøsten]. Jeg har et svar til deg, men jeg vil ikke høres ut som en idiot heller. Men skal jeg være helt ærlig og blunt med deg liksom, så ser jeg ingen hensikt i å sende tropper til... Østen da, eller Irak, Afghanistan, Syria og sånt da, de typene land, jeg ser ikke at det har noen løsning i seg... Siden, ehm... Om du hjelper dem, og gir dem alle verktøyene de trenger for å forsvare seg mot grupper som ISIS, Taliban og sånt, og du setter opp et system, et militære og hjelper dem i å bli trent, trenes av amerikanerne og alt er på stell, så med en gang du reiser derifra så er det tilbake til samme da liksom...» (Mika)

«Jeg har faktisk vært i kontakt med (frivillig enhet i midtøsten) før... Men det ble aldri noe av... En ting er Midtøsten, det... ehh... det virker så langt borte, det er ikke Ukraina liksom, nærmest på dørterskelen vår selv...» (Alex)

Mika og Alex innrømmer å ha tenkt mye på å verve seg som stridsfrivillig tidligere, men at det ikke fremsto som fruktbart. Her skiller Mika og Alex seg fra Chris, som åpent innrømmer å ha planlagt sin egen deltakelse i krig over en lengre periode, og at det hovedsakelig er tilfeldigheter, eller konfliktens nærhet, som gjorde at det ble akkurat Ukraina. Chris belager sin deltakelse i større grad på en tanke om at krigsdeltakelse alltid har vært en plan for hen, men at studier, jobb og andre verv alltid har gjort det vanskelig å reise til et sted der det foregår krig.

«Altså jeg for min del har alltid vist at jeg kom til å være en del av en eller annen krig helt fra jeg var liten, så jeg begynte å studere (et fagfelt) og sånt da før invasjonen. Mens jeg jobbet og hadde verv mens jeg studerte. Så jeg har alltid vist at jeg kom til å være en del av en krig, men jeg antok det kom til å være i Midtøsten.» (Chris)

For Chris del fremstår det nærmest tilfeldig at det ble nettopp Ukraina, men ikke tilfeldig at hen endte opp som soldat. Chris hevder å alltid ha kjedet seg med det sivile livet, og har flere ganger vurdert en militær karriere i Norge, til tross for at hen ikke har noen tidligere militær erfaring. På spørsmål om hen så på det som en mulighet å verve seg til en av gruppene som tok imot internasjonale frivillige i kampen mot ISIS oppga Chris at det hadde vært planen da krigene brøt ut i Midtøsten, men at situasjon med studier og jobb gjorde det vanskelig å reise. Det gis inntrykk av at krigsdeltakelse absolutt var en plan, det rett og slett bare «passet ikke» der og da.

«Ja var bare rett og slett sånn livet skulle ha det til, siden jeg ble, la oss si forsinka da, at jeg jobbet i det yrket, og at jeg hadde dette vervet da. Så jobba jeg i (yrkessektor) i covid. Så tilfeldighetene hadde det slik at når jeg var klar for «det» så var det en krig mot Russland.» (Chris)

Dette viser at det å bli fremmedkriger ikke nødvendigvis var noe som skjedde *på grunn av* den russiske invasjonen av Ukraina, men heller at invasjonen var det som gjorde at de *realiserte* tankene de hadde hatt om å delta i en konflikt. Å føle seg mistilpasset livet i Norge, kjedsomhet eller ønske om en mer spennende hverdag er blant annet det som trekkes frem som grunner til hvorfor man kan trives som fremmedkriger senere i analysen. Det kan på samme måte tenkes at dette likeledes er grunner til hvorfor de i utgangspunktet var positive til å delta i krig, som fremmedkriger eller som del av en militær karriere. Det er derfor ikke utenkelig at det og er et aspekt av *eventyrlyst* iblandet motivasjonene for å bli fremmedkriger, noe som kjennes igjen i Rekaweks (2022) *eventyrer*, som tidvis observeres i flere konflikter og slagmarker og som kjemper ut av interesse, spenningssøken og eventyrlyst.

Det fremstår derfor som en blanding av politiske, kulturelle, historiske og personlige motivasjoner som gjorde at informantene tok valget om å delta i krig, gjerne knyttet opp mot egen erfaring som barndom, lokalhistorie eller sinne mot russiske ugjerninger i Ukraina. En form for transnasjonal solidaritet kan her gjenkjennes, i og med at de reiser for å kjempe mot et land der de ikke selv har noen tilknytning, og som heller ikke har vært en nær alliert av Norge.

På bakgrunn av dette delkapitlet kan det derfor tydes at det å verve seg som fremmedkriger i Ukraina er en sammensatt og kompleks handling, som drar på karakteristika fra flere av de tidligere perspektivene som er presentert. I datamaterialet kommer det tydelig fram at flere av informantene hadde vært igjennom, eller oppfattet, tidligere erfaringer i livene sine som definerende for at de endte opp i Ukraina som fremmedkrigere. Samtidig er oppfattelsen av Ukrainas betydning for Europa og Norge, Ukrainiske sivilisters lidelse og personlige bekvemmelighet med tanken om å være krigende alle faktorer informantene trekker fram.

Det som er klart er at informantene tilhører den gruppen som faktisk valgte å reise til Ukraina, som faktisk vervet seg, og attpåtil valgte å bli der i lengre tid.

4.2 Hvorfor bli i Ukraina?

Det å delta i strid som fremmedkriger – mener jeg – skiller seg grunnleggende fra andre typer militær virksomhet. Dersom Norge hadde vært i samme situasjon som Ukraina ville jeg selv blitt innkalt til tjeneste, og å nekte dette ville vært straffbart. Valget ville vært tatt for meg. På samme måte kan det tenkes at en yrkesmilitær som får tilbud om å delta i NATOs styrkebidrag i Irak vil føle for å gjøre dette grunnet gunstige karriereforutsetninger eller grunnet høyere lønn eller anerkjennelse blant kolleger i forsvaret. Fremmedkrigere er ikke tvunget til å krige, de velger det selv, reiser selv – og i flere tilfeller – finansierer det selv. Informantene har valgt å reise, og har videre valgt å bli etter at de kom ned. Det er ikke nødvendigvis slik at alle som ankommer Ukraina blir der særlig lenge, og informantene beskriver alle en stor grad av «svinn», i form av fremmedkrigere som ankom Ukraina i starten av konflikten, men som av ulike årsaker reiste hjem igjen etter kort tid. Dette delkapitlet vil vies til en analyse av *hvorfor de velger å kjempe*. Er det de samme motivasjonene som gjorde at man tok valget om å dra ned, eller er det erfaringer man gjør seg underveis som gjør at man velger å bli? Informantene i prosjektet vært ved fronten i opptil lang tid, og noen har pendlet fram og tilbake til fronten siden sin ankomst og fram til dags dato, juli 2023. Det er åpenbart at disse er blant de som tok valget om å bli. Årsakene til dette, slik de fremstår i dataene, vil derfor presenteres her.

4.2.1 Mikrosolidaritet og krigsbrorskap

På spørsmål om hvordan de opplever selve hverdagen i Krigen, oppgir alle at det er utmattende og tungt, på sinn så vel som kropp. Alle tre har tilbrakt lang tid i Ukraina generelt og ved fronten spesifikt. Det er tydelig at krigen oppleves som belastende.

Chris legger mye vekt på en umulig logistikk situasjon der enhetene blir sendt på oppdrag med manglende medisinsk utstyr, og at håndtering og evakuering av skadde er noe som sjeldent lar seg gjøre på en god måte. Mika vektlegger hvor lite glamorøs krigen er, og det man ser via sosiale medier i all hovedsak er «kremen» av det som skjer i Ukraina, mens resten av styrkene befinner seg låst i en seig skyttergravskrig der dagene består av graving, venting og artilleri- og rakettangrep. Ingen fremstiller krigen som noe glamorøst.

Allikevel valgte de å bli. Det største argumentet når det kom til hvorfor de ikke valgte å dra hjem, men fortsatte kampen til tross for vanskelighetene, var grunnet sine medsoldater. Både Chris og Mika nevnte at de opplevde det som vanskelig å trekke seg fra konflikten når deres medsoldater kjempet videre. For Mika følte det feil å komme hjem når hen vet at krigen fortsatt eksisterer, og at hans venner kjemper i den.

«Altså først når dere bare trener sammen så er de jo bare lagsmedlemmene dine. Men når du har vært i kamp, sett dem kjempe, også kommer man tilbake og sitter der... så ser man på dem som noen helt annet, det er brødrene dine liksom, og du har et krigsbrorskap med dem...» (Alex)

Informantene beskriver et «krigsbrorskap» de identifiserer seg som en del av i enhetene sine, og som absolutt er noe de ønsker å kjempe for. I forklaringene beskriver de hvordan dette er mennesker de har delt forferdelige øyeblikk, tap og seire med, og at de har opplevd perioder med langtekkelig kjedsomhet med disse personene. Det er ikke rart at dette er noe som bidrar til å skape sterke bånd mellom soldatene.

Som Chris sier det, man er *glad* i medsoldatene sine, og ønsker å hjelpe dem gjennom vanskene krig byr på. Medsoldatene og brorskapet informantene føler med disse er en stor pådriver for hvorfor de velger å bli, forholdene til tross. Det de selv beskriver som et brorskap eller krigsbrorskap bærer sterke paralleller til Malesevic` begrep *mikrosolidaritet*. Det er tydelig at båndene til medsoldatene og kameratene de har fått i Ukraina er sterke, til tross for at disse i de

aller fleste tilfellene var fremmede mennesker da de vervet seg. Dette samsvarer med Malesevic teorier om at det er de mellommenneskelige båndene som faktisk gjør soldater villige til å *fortsette å krige*, selv når forholdene er nært uutholdelige. Samtidig er det bemerkverdig hvor fort disse båndene har etablert seg. Dette er tross alt personer som har til felles at de har reist ned for å være fremmedkrigere, og ikke personer som har delt rekruttperiode og påfølgende år med trening sammen før de reiser i strid. På den andre siden har de noe annet til felles; dette er mennesker som tok valget om å reise, og som ble lenge nok til at de erfarte krig sammen.

Brorskapet blir trukket frem av informantene som en definitiv grunn til at de fortsetter. Samtidig betyr ikke dette at det som motiverte dem til å ta valget om å dra svinner hen. Informantene trekker stadig frem at siviles lidelser og de Ukrainske soldatenes situasjon gjør at de ønsker å fortsette kampen.

«Man har øyeblikk der sivile kommer, enten skriker av takknemlighet og klemmer deg, eller gir deg en eller annen grunn til å være motivert et par uker til... Uansett hvor mye du har lyst til å dra så har du det her... det her som holder deg tilbake da, både de sivile og kameratene dine da. Vil du virkelig dra og hensette dem i det her alene?» (Chris)

Vil du virkelig dra og hensette dem i det her alene? Er en god fremstilling av hvorfor de blir, og ser ut til å grunne i en sterk solidaritet til både sine medsoldater, men også Ukraina og landets befolkning. Det er tydelig at krigen er personlig for dem, og de oppfatter det som en plikt å fortsette å kjempe for det de tror på. Dette viser en dybde der dette, til tross for å være «fremmede» i konflikten, er personer som bryr seg om sine medsoldater som de deler krigens tilværelse med, men og det Ukrainske folket og de Ukrainske soldatene.

Som Chris nevner så er det episoder der sivilbefolkningen er takknemlig som gjør det lettere å *stå i det* og kjempe videre. På samme vis trekker Mika frem at der fortsatt begås forbrytelser mot det Ukrainske folk, og at hvis han selv kan være en del av det som hindrer mer lidelse, så er innsatsen verdt det for hans egen del. Dette viser at sivilbefolkningen i Ukraina også er noe som gjør at de føler et ansvar for å fortsette kampen. På denne måten kan det vises at tanken om å hjelpe det ukrainske folket blir enda sterkere når informantene selv har fått se hva sivilbefolkningen har opplevd.

«Grunnen til å jeg vil reise ned er jo at det er igjen folk der nede, som trenger mer hjelp nå enn noen gang. Det er jo ikke over, og det blir ikke over på en stund tror jeg.» (Mika)

«Grunnen [til at jeg ville dra ned igjen] er at jeg var så sint over alle de historiene jeg hørte fra folk som hadde vært der og blitt mishandlet og voldtatt og sånt. Det er nok til at jeg tenker at om jeg dør så dør jeg, men kanskje jeg kan være den barrikaden som lar noen komme unna eller unnsnippe i tide... Kan jeg hjelpe et par mennesker da, eller ha reddet et eller to liv, så er det nok til at jeg kan risikere mitt eget liv på en måte. Så jeg er jo... ja, det er fælt det som skjer der nede, det er fryktelig og forferdelig» (Mika)

Som Mika nevner så anser hen det som «verdt det» om livet går tapt for at en eller to sivile skal være skånet og komme seg unna i sikkerhet, mens Chris nevner øyeblikk der sivilbefolkningen viser takknemlighet for ens innsats som grunn nok til å fortsette. Denne formen for selvoppgivelse går igjen blant informantene, og gir en gjenklang i begrepet *hypersubjekt* av Wieviorka (2003), hvor det kan fremstå som at informantene til en grad har funnet seg såpass til rette i sin tilværelse som fremmedkriger at det er blitt en identitet for dem. Dette kan og ses i lys av tanken om *profesjonelle fremmedkrigere*, som anser stridsfrivilligheten som en livsstil eller et yrke, heller enn noe de gjør en gang for å så returnere til det «gamle» livet sitt.

Et annet moment som motiverer informantene til å bli i Ukraina er en følelse av hevngjerrighet eller gjeld til de som har falt i konflikten.

«Du vil ikke gi (russerne) en jævla centimeter ikke sant... Så mange har dødd, og så mange ofrer så jævlig mye i denne krigen, så da burde vi vinne og... Det å bare, prøve å komme tilbake, hjelpe så mye man kan, bare få det unna, klare å vinne og legge det bak seg.» (Mika)

Det er fremstår i empirien som at både Mika og Chris ønsker å kjempe både for de som har falt, og for de som man fortsatt kan ha en sjanse til å «redde» med sin tilstedeværelse. Mika på sin side presiserer at selv om enheten hen er i har tapt flere soldater, så er ikke det grunn til å gi opp og reise hjem. Mika presiserer og at hen har uttalt at dersom døden skulle finne hen selv så ønsker han at medsoldatene skal bli sinna og krigere videre, ikke gi opp av den grunn. Sinnet over å miste medsoldater og venner er og dominerende når jeg spurte Mika hvorfor han ønsket å dra tilbake til Ukraina, og hvorfor han ble så lenge i utgangspunktet:

«Man blir jo veldig forbanna når man mister venner... Og det gikk jo veldig nært på oss alle, fordi ja... det var noen sånne kjernekarer som vi hadde i enheten, han ene var bestekompien min der nede, en av de første som døde. Vi hadde mye planer for hva vi skulle finne på etter krigen, skulle besøke han i hjemlandet, aldri vært der før... Han var tobarnsfar også, så det var jo veldig trist...» (Mika)

«Jeg sa at om noe skjer med meg så skal de ikke legge fra seg våpen og dra hjem. Jeg vil heller at de skal ta igjen, bli sinna på russerne, gjør en god jobb, hjelp gutta dine og prøv å ta igjen isteden.» (Mika)

Det fremkommer at informantene føler en stor tilhørighet til enhetene sine, og at de ønsker å hjelpe sine gjenværende medsoldater så godt de kan, samt å gjøre livet bedre for sivilistene som befinner seg i Ukraina. Samtidig så går det igjen hvordan de ønsker å kjempe for de som allerede har gitt livene sine, og hvordan de som har falt inngår i en form for kollektiv bevissthet, hvor man minnes de som har gitt alt, og kjemper videre for deres del.

Det er dog også et annet moment som kommer til syne når grunnene til at de velger å bli utforskes, og det er at informantene tilsynelatende trives ganske greit med soldatlivet, og at de til tider kan finne brorskapet og spenningen givende, og pådriver for å fortsette, heller enn å dra hjem. Dette vil bli tema for neste underkapittel.

4.2.2 Stridsfrivillighet som skapende handling

Det fremkommer av analysen at informantene – til tross for å ikke ha noen tidligere militær erfaring – relativt raskt tilpasset seg, og av ulike, men relaterte årsaker ble komfortable med det militære livet. Dette med å *trives* med en militær livsstil er noe som går igjen hos alle informantene, som tidvis finner det mer interessant enn livene de hadde hjemme i Norge.

«Og det høres jo ganske teit ut for de som ikke er militære, men man finner en trygghet og en komfort i krig, og man har erfart det» (Chris)

«Jeg har en indre ro nå som jeg aldri har følt på før... jeg har alltid vært urolig og rastløs, men nå føler jeg meg rolig og balansert, jeg har funnet min mening liksom. Hjemme når

det er høy lyd på TV, telefonen ringer og folk banker på døra, da funker jeg ikke liksom.» (Alex)

Informantenes erfaring med å være krigsfrivillig kan i denne forstand analyseres gjennom Wieviorkas handlingstyper og ideer om subjektet. Selv om informantene hadde lekt med ideen om å verve seg som fremmedkriger tidligere, i andre konflikter, så var invasjonen av et europeisk land den avgjørende faktoren som gjorde at de realiserte tankene sine. Samtlige opplevde også å *finne seg selv* i sin rolle som kriger og soldat, og identifiserte seg med rollen som soldat. Alle informantene oppga at de trives nok som soldat til at de ønsker å fortsette gjennom privatmilitær virksomhet eller annet militært arbeid. Dette gjenspeiler en slags reise, der man kan være innom flere av de ulike handlings- og subjekttypene, der man reiser ned for å forsvare frihet eller andre «abstrakte» idealer, men ender opp med å finne en personlig mening i tilværelsen.

Alle informantene snakker om å en karriere i andre lands forsvar eller private militære selskaper. Chris og Mika snakker begge om at de ikke tror de passer til det sivile livet, og at de ønsker å fortsette med det livet de har fått smaken på. Dette er noe som kommer til syne hos alle informantene. En informant, Mika, anser krigen som et nødvendig onde, og opplyser at det ses frem til dagen da krigen er ferdig, men innrømmer at hen ikke vet om jobben i Norge kommer til å være noe hen trives med etter eventuell slutt på krigen. På andre siden hevder Chris å ha tenkt at hen kom til å ende opp som soldat «helt siden jeg var liten». Informanten Alex bruker sine erfaringen fra gjengmiljøer og fengsel til å forklare at hen trives godt med livsstilen i Ukraina, men at det også handler om å «finne sin plass», noe hen hopplever i enheten sin.

«Det handler jo også om å være noen da, og høre til og føle seg nyttig. Hjemme i Norge er det ingen som ser på deg to ganger en gang, og jeg har jo egentlig vært litt sånn outsider hele livet. Mens her kommer folk og gir deg klem, vaktene på checkpoints kjenner deg igjen og snakker skit med deg og du har gutta dine. Så for meg så har jeg følt at jeg fant det jeg har lyst til å holde på med, og det jeg har lyst til å være da, til dagen jeg går i bakken.» (Alex).

Alex virker i denne forstand som Wieviorkas *flytende subjekt*, men at hen har funnet seg selv på nytt i rollen som soldat, og at dette betyr mye for hen. Dette gjenspeiler også tanken om

fremmedkrigeren som *identitetssøker*, en som verver seg i søken på tilhørighet eller nye muligheter.

For Chris, som selv hevder å alltid ha planlagt deltakelse i en krig, så fremstår den militære livsstilen som noe naturlig. Chris mener selv at dette delvis beror på tidligere yrkeserfaring, der lang tid vekk fra folk med hardt fysisk arbeid var vanlig, og at dette har gjort overgangen til en militær tilværelse enklere.

«For meg så er det... I og med at jeg har vært i (yrkessektor) i veldig mange år så er det ikke så forskjellig fra det militære... Man ligger i brakke, med folk fra alle mulige land, langt borte hjemmefra i månedsvi i lugubre tilstander, mangel på mat og varme, do og dusj og søvn og... du har kamerater der som er laget ditt gjennom trygt og tynt, du går glipp av familiesammenskomster og det som er...» (Chris)

Informanter oppgir å ha hatt bakenforliggende faktorer som både påvirket valget deres om å dra, men som også gjorde det lettere for dem å tilpasse seg virkeligheten de møtte i Ukraina. Alle har funnet seg så godt til rette i hverdagen som fremmedkriger at de ser på mulighetene til å fortsette med en militær livsstil, selv etter at konflikten i Ukraina er over.

Dette med å tilpasse seg tilstandene slik de er, og å finne en komfort i det militære livet er noe som også går igjen i Mikas beretninger. I motsetning til Chris hadde ikke Mika sett for seg noen militær deltakelse før invasjonen av Ukraina, men han innrømmer selv at han, lik som Alex og Chris, føler seg hjemme i den militære livsstilen; hvertfall noen aspekter av den.

«Jeg liker jo struktur... ehh... om jeg slipper å styre for mye med mitt eget liv så er jeg fornøyd. Jeg liker å følge ordre, jeg synes det er greit...» (Mika)

«Jeg liker å få ordre og å vite hva jeg skal gjøre, sånn rett og slett.» (Alex)

Dette ligner på Wieviorkas teori om krigsdeltakelse som en *skapende handling*, der informantene har «oppdaget» seg selv i sin rolle som militær aktør, og at dette blir avgjørende for dem. Essensen her er at informantene drar ned av – som nevnt – sammensatte årsaker, men at de attpåtil oppdager noe ved tilværelsen som vekker eller forsterker noe annet i dem, som for eksempel et ønske om å fortsette med- eller en identitet i rollen som soldat og fremmedkriger. Mika og Alex hevder selv, som eksemplifisert ovenfor, at de trives godt med struktur og faste rammer, og at de er glade hvis de kan løse oppgavene og ordrene som blir gitt. Dette kan tenkes å være en realitet som finnes i større grad i et militært hierarki enn det moderne og sivile

samfunnet vi har i Norge. Chris bærer også preg av dette, og hevder uoppfordret at hen aldri helt har passet inn i det «sivile livet», som hen beskriver som fylt med trivialiteter og uviklige ting.

«For meg så har jeg, egentlig aldri vært vant til, kall det sivilt liv da, og heller aldri vært komfortabel med det. Jeg finner ingen interesse i det... jeg passer ikke inn i det for å si det sånn, har ikke mye å snakke om med folk i de settingene da, jeg synes det meste av holdninger og konflikter der er ganske unødvendige da, for å si det sånn.» (Chris)

Samtidig er det et faktum at Chris har hatt et yrke som bærer visse likheter med realiteten hen har møtt i Ukraina, og Chris mener selv at dette har vært en åpenbar fordel når det kommer til hvor fort hen har klart å tilpasse seg livet ved fronten som fremmedkriger.

«Så hadde jeg ikke vært i den bransjen da, så hadde jeg sikkert slitt ganske mye mer med det vi møter her i Ukraina. Men i og med at jeg har en karriere der bak meg, og har vokst opp i gokk, og flesteparten av vennene mine er militære, så er livet ved fronten ikke så fremmed for meg.» (Chris)

Dette ligner spørsmålet som ble stilt i underkapitlet om hvorfor de valgte å bli fremmedkrigere. Ingen av informantene hadde tidligere militær erfaring, men flere har erfaringer som de mener har gjort dem «forhåndstilpasset» en militær hverdag. En har vært i fengsel og i gjengmiljøer, mens en annen har erfaring fra en yrkessektor hvor hardt arbeid i grisgrendte strøk er en del av hverdagen, mens noen har erfaring med jakt og friluft som de mener kommer til nytte når en skal tilpasse seg i en skyttergravskrig. Dette understøtter tanken om at selv om fremmedkrigerne i dette tilfellet ikke har militær erfaring, så har de tidligere erfaringer og egenskaper som de selv mener gjør dem rustet til å håndtere livet ved fronten.

Et fellestrekk er som nevnt at de oppgir å trives godt med «det militære». Det som derimot må nevnes er at «det militære» ikke er et faglig begrep med en vedtatt mening, og nøyaktig hva informantene legger i sin oppfattelse av det «militære» sier noe om hvordan de anser seg selv som del i konflikten, og hvorfor de trives med den.

Basert på empirien, så betyr «det militære» for mine informanter først og fremst ganske dagligdagse, langtekkelige og repetitive ting. På videre spørsmål om dette mente begge informantene at selv krigingen i seg selv er farlig, skummel og med mye risiko, og ikke noe

glamorøst eller gøy. På spørsmål om hvordan tiden ved fronten kan best oppsummeres kommer Chris og Mika med henholdsvis disse forklaringene:

«Mesteparten av tiden sitter du bare i et høl du har gravd liksom» (Mika)

«For meg da, å sitte fast i en bunker i fem dager i kulde, uten varme eller toalett, det... Det er som å være i en brakke uti skauen da hahah» (Chris)

Det virker som informantenes opplevelse av egen deltakelse som stridsfrivillige, da spesielt delene de trekker frem som positive eller som de trives godt med, i liten grad handler om det å krige i seg selv. Alle informantene har deltatt i kamper, og befunnet seg under angrep i form av missiler og artilleri. For mange utenforstående kan det tenkes å være selve krigingen som er grunnen til at mange reiser og trives som fremmedkriger. Dette er et narrativ som blant annet ble brukt til å beskrive de såkalte «syriafarerne», eller kategoriene *spenningssøkeren* eller *eventyreren* som presenteres i teorikapittelet.

Det som derimot ser ut til å inspirere informantene er samholdet innad i enheten, og kunnskapen om at tjenesten man gjør bidrar til å trygge ukrainske sivile og andre soldater. Krigsbrorskapet og en følelse av å være til nytte virker å være hovedelementene i hvorfor informantene trives med det de gjør.

Dette betyr dog ikke at det å krige i seg selv anses som noe utelukkende negativt, og fremstår som noe informantene har blandede tanker om. Mika sier at han kan innrømme at det er et kick å få kjempe, og at man får sansen for adrenalinet skuddvekslinger medfører.

«Ja, det er ganske spennende, kommer mye adrenalin med det men, eh... det er skummelt og, og man skulle jo sikkert. De fleste ønsker jo ikke å være der, men man får jo smaken for det, man gjør jo det.» (Mika)

Det benektes ikke fra Mikas side at det er spennende å krige. Det at man gjennomgår krigen sammen med en liten avdeling styrker og, som nevnt av informantene tidligere, samholdet i avdelingen. Det skal nevnes at Mika ikke nevnte dette før jeg spurte rett ut om det ikke er litt spennende også. Han var generelt nøye med å påpeke at skuddvekslinger ikke er noe vanlig i Ukraina, og beskrev det selv som «en artillerikrig, ikke en skytekrig», som Mika sier.

«Det er ingen «skytekrig» du sitter og holder fronten ved å være der og uke etter uke går. Er ikke sikkert du skyter noe engang, nødvendigvis, men du må være der for ikke å miste territoriet ikke sant» (Mika)

Dette er gjenkjennelig for en person som selv har militær erfaring, og som selv har erfart at militær virksomhet for meste består av en stor del venting og kjedsomhet, ispedd mindre perioder med stress i intervaller. Hen påpeker også at det å krige ikke er et mål i seg selv, eller en motivasjon som lå til grunne for å reise til Ukraina:

«Det er ikke sånn at jeg er på jakt etter å skyte flest mulig mennesker, det er det ikke altså (...) Man tenker hovedsakelig på at man vil få situasjonen over og komme tilbake til det vanlige, det hadde jo vært deilig. Skulle ønske det var over liksom.» (Mika)

Chris på sin side var mer unnvikende når det kom til hvordan hen selv opplevde det å delta i kamp, men det kommer frem gjennom intervjuet i sin helhet at det er veldig belastende å delta i den spesifikke enheten, som tidvis har blitt sendt inn i harde kamper uten nødvendig utstyr eller informasjon, og at dette blant annet har medført traumer og utmattelse. Under legges ved noen vedlegg som belyser situasjonen Chris har befunnet seg i gjennom sin tjeneste i Ukraina.

«Vi ble shippa 24 timer etter ankomst, rett til fronten og ble bomba dritten ut av i fem dager med masseskader og det som var... så jeg fikk en ganske kraftig ilddåp da, kan man si, den gang da (...) Det var skuddvekslinger, nærkamp fra gjerde til gjerde og hus til hus. Ganske ville tilstander, og vi hadde ikke radioer heller da (..) Du får stridsutmattelse, føler deg traumatisert, jeg har hatt granatsjokk og... du har blitt sprengt dritten ut av, på et punkt kunne jeg ikke kjøre bil uten å kaste opp og se grønt...» (Chris)

Det kommer altså fram at det militære livet er noe begge informantene trives med, men at det med militært liv ikke nødvendigvis betyr kamp, skyting og granatkasting. Det som derimot fremkommer i empirien at dette er mindre hyppige, og unntaksvis skumle og belastende hendelser for informantene, men at livsstilen man har i en internasjonal militær avdeling derimot er noe som av flere grunner faller informantene i smak.

For det første sier alle informantene direkte at man blir vant til, og at det finnes en form for komfort eller ro i tilværelsen sin som fremmedkriger. For Chris minner det mye om tidligere

yrkeserfaring, og er langt unna de aspektene ved det «sivile liv» som hen misliker. For Mika er det på samme vis en grei tilværelse der man kan utføre konkrete ordre, og komme langt med å være «på» og «stødig». For Alex minner det om fengselslivet og gjengvirksomhet, samtidig som det oppleves som givende og produktivt.

For det andre viser informantene til at de har vurdert, og vurderer, å fortsette innen det militære når deres tjeneste i Ukraina er over. Chris hevder å ha mottatt jobbtilbud i en annen stats hærstyrke gjennom en medsoldat i enheten hvor hen tjenestegjør for øyeblikket, og Mika og Alex har vurdert å gå for en karriere innen maritim sikkerhet eller andre private sikkerhetsselskaper.

4.2.3 Stridsfrivillighetens strukturelle fleksibilitet

Et aspekt ved fremmedkrigerens deltakelse i krigen, som kom fram under intervjuene, var den særegne situasjonen fremmedkrigerne står i. Jeg visste på forhånd at de som ønsker å delta i krigen på ukrainsk side måtte skrive en kontrakt med det ukrainske forsvaret, og at de deltar som en offisiell del av det ukrainske forsvaret. Det som derimot kommer fram er at de frivillige fremmedkrigerne har en stor grad av frihet, og at flere av dem beskriver hjemreiser til Norge når det trengs, og muligheten for å ta seg en pause fra striden dersom det er behov for dette.

I dette delkapitlet beskriver jeg disse strukturelle rammene de stridsfrivillige opererer innenfor. Dette framstår som et viktig element og en sentral komponent i forståelsen av fenomenet stridsfrivillighet.

Internasjonale frivillige verver seg formelt sett til det Ukrainske forsvaret, som består av utallige enheter, legioner og styrker som tar imot internasjonale frivillige. Noen eksempler på dette er «Territorial Defense Force», «Georgian National Legion», «Azov battalion» og «Right Sector». Uavhengig av hvilken enhet man verver seg til gjelder dog samme kontrakt, hvor man verver seg som soldat på samme grunnlag som ukrainske soldater, og plikter å tjenestegjøre fram til krigens slutt. Kontrakten innebærer at blant annet at man deltar i det ukrainske forsvaret på samme linje som Ukrainske soldater. Empirien viser derimot at dette ikke håndheves like

strengt i alle enheter, og alle mine informanter har vist til omfattende unntak for de internasjonale enhetene.

«Det er liksom ikke så strengt nødvendigvis, det er ikke så strengt. Du har litt mer frihet, du får ha telefonen din og alt, det er ikke helt det samme på en måte... er annerledes på mange måter, men de mangler veldig «struktur», og «strukturen» de har i det ukrainske forsvaret er veldig sånn gammel sovjetstandard.» (Mika)

Chris forteller om en intern rullering, der soldatene ruller på å være i Ukraina slik at perioder i hjemlandet blir rettferdig fordelt, før man deretter returnerer tilbake til Ukraina igjen. Chris har vært flere «runder» i Ukraina. Mika på sin side forteller blant annet om en bursdag som ble feiret mens hen var i Ukraina, hvorpå det ble feiret i en større by unna fronten. På spørsmål om dette framkom det at å ta seg noen dager fri hvor man reiser vekk fra enheten for å hvile og hente seg inn ikke var noe uvanlig. Det kommer videre frem at dette tvert imot er noe som er i stor grad akseptert, og at det er en etablert oppfatning om at soldater som er utbrent, utmattet eller på andre måter «stridsudyktige» absolutt ikke har noe å gjøre ved fronten. Det er da er bedre å ta seg noen dager vekk fra fronten, eller om det trengs; noen uker hjemme før man reiser ned igjen.

«Du skriver jo under en kontrakt på to år, når du først kommer ned der... Så, de sier at «den kan ikke brytes» men det er ikke sant, alle fremmedkrigere kan bryte den når de vil. Men ja, de vil du skal være der så lenge som mulig, eller til krigen er over. Jeg måtte bryte kontrakten nå når jeg dro hjem, men den får jeg fortsette med når jeg kommer ned igjen, det er ikke noe problem.»

(Mika)

Dette sier noe om det sosiale klimaet informantene deltar i, og hvilke strukturelle rammer som påvirker hverdagen deres i krigen. Det er dog ikke slik at denne friheten blir sett på som et gode, men heller en nødvendighet, både til å skaffe nødvendig utstyr og til sårt trengt hvile. Chris snakker tross alt om at de må rotere inn og ut av landet for å skaffe utstyr, penger og biler, noe de ikke forsynes med i tilstrekkelig grad av det Ukrainske forsvaret. En av informantene har vært hjemme i Norge fire ganger siden hen vervet seg noen dager etter invasjonen, og har tilbrakt totalt 6 måneder ved fronten når intervjuet fant sted våren 2023. Mika forklarer det slik:

«(Ukrainske forsvaret mtp internasjonale enheter) er ganske fleksible... også har vi mista en del, og da er det på sin plass da, etter min mening, at vi som har vært der åtte måneder kan liksom, «ja, jeg drar hjem for en pause, ferdig snakka». Det er det vet du, at når du begynner å bli utbrent av den typen krigføring, så er det mer enn... hva skal man si? du er ikke i det rette midsettet, og du er ikke like klar i hodet som du burde være, og da er det bedre at du tar deg en pause. For når du begynner å bli sliten, av alle eksplosjonene, du blir kjørt og du mister energien, da må du bare komme deg vekk litt... Og de sier jo det at de ikke vil ha utbrente soldater i stillingene, for det er da du eller andre blir skadd av det, så man må passe litt på...» (Mika)

I tillegg kan utmattede soldater være en fare for hele enheten, noe Mika eksemplifiserer med det å sitte på vaktpost når man er utmattet istedenfor å si ifra at man ikke er i stand til å gjøre jobben sin på en trygg måte.

«enten dra hjem eller dra til Kiev eller et eller annet da. Man burde ikke være på fronten og sloss når man er utmatta. Du må mentalt være der, alt må være på stell, reaksjonstiden din må være på plass og... Du må være skikkelig «på», hvis ikke ender du opp med at du dør liksom... Og det blir slitsomt, du blir sliten av å være på hele tiden ikke sant, du går og tenker at det kan være en fiende rundt hjørnet hvert minutt liksom, da blir du utmatta, og det er livsfarlig [...] Det var en fyr i avdelingen med ingen militær erfaring i det hele tatt, som ikke skjønnte hvorfor jeg ble så forbanna når han duppa av litt på post liksom, og jeg bare «fyyyy faen! Jeg banker dritten ut av deg hvis du gjør det der igjen» liksom. Hehe...» (Mika)

Det kan tenkes at denne friheten informantene beskriver fungerer fordi det i utgangspunktet er snakk om en frivillig enhet, bestående av personer som har frivillig reist for å delta i krigen, og at motivasjonen og innsatsviljen dermed er generelt høy blant de som viser seg å bli over tid. Dette synes i form av et *arbeidsetos* blant informantene, der de anser det som viktig «å stå i det», at krigen ikke er en lekeplass man skal dra frem og tilbake til etter eget ønske. Dette med å *stå i det* trekkes frem som en viktig verdi for informantene, og denne bærer likhet med tanken om verdi-rasjonelle og instrumentalt rasjonelle handlinger. Verdirasjonelt i den forstand at de ikke ønsker å etterlate sine medsoldater og venner i en vanskelig situasjon, og at de vil være der for å dele utfordringene med dem, så vel som å kjempe ut kampen de har valgt å ta del i.

Instrumentalt rasjonell i den forstand at det å kjempe videre er den eneste måten de mener de kan realisere det de dro ned for, som fred i Ukraina eller bekjempelse av russisk aggresjon.

Denne friheten brukes aktivt av informantene, i form av reiser mellom Ukraina og Norge. Et eksempel er Chris sine «roteringer» hjem, som har blitt brukt til å «livet hjemme». Chris forteller blant annet om hvordan hen har hatt muligheten til å gjennomføre eksamener og vedlikeholde andre verv i periode hjemme i Norge.

«første gang jeg var hjemme var i Juni, og da dro jeg på (samling knyttet til verv) en dag, og tok eksamen...» (Chris).

Det at dette er ordninger som oppstår i stor grad, dog uformelt, nevnes indirekte av informantene, og Mika utdyper at dette egentlig ikke er slik kontrakten fungerer, men at offiserene i enheten hens er takknemlige for innsatsen til de internasjonale, og heller ønsker at de blir i «spillet» over tid, og at det å ta seg «litt tid av» kan bidra til dette.

Dette bærer likhet med Rekaweks typologi om stridsfrivillige som ofte returnerer til tjenesten, eller som er ved fronten flere ganger, alt ettersom når de har råd og tid. Sånn sett kan Rekaweks teori om *profesjonelle fremmedkrigere* i stor grad gjenkjennes hos informantene. Dette kan hevdes fordi informantene, til tross for muligheten til å dra hjem, har valgt å bli i krigen over lang tid. På den andre siden viser det seg at til tross for deres dedikasjon til sitt frivillige soldatverv, så betyr ikke dette at Norge er en saga blott for fremmedkrigerne. Det som derimot kan ses er at de bruker Norge, og sine kontakter i «sivilsamfunnet» til å både finansiere stridsfrivilligheten gjennom anskaffelse av utstyr og penger, men også pleier verv eller forpliktelser man har hjemme i Norge.

Et moment som videre forsterker tanken om stridsfrivillighet som en *skapende handling* er det faktum at alle jeg har intervjuet har vurdert, eller har konkrete planer om å fortsette med en militær karriere. Dette vil være tema for neste delkapittel.

Et aspekt ved denne strukturelle fleksibiliteten er at fremmedkrigerne danner seg egne kontaktnettverk der de hjelper hverandre å finne enheter der de blir respekter og får nok mat og ammunisjon, så vel som hjelp til å takle det ukrainske byråkratiet. Som en informant oppgir «drar du bare ned og tar det på sparket, da havner du rett i dritten, rett i de verste enhetene. Så

blir du sittende der i ukesvis eller månedsvis uten våpen, trening eller ammunisjon. Dette samvarer med Rekawek (2023) teori om et *samfunn av stridsfrivillige*, som hjelper hverandre med organisering og reise. Et eksempel på dette er en informant som fortalte om hvordan en organisasjon som hjelper fremmedkrigere hadde utstyrt han med stridsutrustning gratis, etter han hadde mistet mye av utstyret sitt under en operasjon.

4.3 Stridsfrivillighet som starten på en ny karriere

Empirien gir inntrykk av at informantene, til tross for ingen tidligere militær erfaring, ønsker å fortsette i et militært spor, og at tjenesten som fremmedkriger kan bidra til å realisere dette. For Chris fremstilles det som naturlig å fortsette på en militær karriere, da hen selv tross alt alltid har planlagt å være soldat på et eller annet vis. For Alex er krigen ikke bare en måte å starte et nytt, mer harmonisk liv på, men og en kilde til erfaring som kan komme nyttig til videre arbeid eller den dagen krigen kommer til Norge. Om en skulle betegnet Chris og Alex som en idealtipe så ville *resetter* vært et passende begrep, i den forstand at begge to ser på tiden sin som fremmedkriger som en form for ny karriere. Jeg velger å betegne dette som *ny karriere* framfor *nytt liv*, fordi de og fortsatt har familie, venner og tilknytninger til Norge. Bruker av begrepet *resetter* kan på dette viset problematiseres, da informantene ikke nødvendigvis legger alt av liv i Norge bak seg, men heller anser sin deltakelse i krigen – om enn frivillig – som et yrke eller verv de ikke bare tar svært seriøst, men som også frister til fortsettelse.

Det er her en ser at flere av de tidligere utarbeidede typologiene må modifiseres for å benyttes i studier av fremmedkrigere som kjemper i Ukraina. En grunn til dette kan være at både Syria-farene og de som støttes separatistene i Ukraina gjorde noe ulovlig, og ville møte straff dersom de returnerte hjem. For informantene i dette tilfellet gjør de ikke noe ulovlig, og det å returnere til Norge og vedlikeholde relasjoner og livet sitt der er derfor mulig.

For Mika er situasjonen noe mer tvetydig, da hen selv hevder å ha flere tanker på hva han kunne tenke seg. Hen nevner henholdsvis private sikkerhetselskaper og maritim sikkerhet som ting hen kunne tenke seg, men nevner og planer om å fortsette med sivil virksomhet i Ukraina etter at krigen eventuelt er over.

«Kanskje jobbe som (håndtverker) i Ukraina. Kanskje jeg driver med minerydding (i Ukraina), jeg har trent litt på det og, samme med bombeklarering, kan jo være spennende det og.» (Mika)

For Mika fremstår det som at ønsket om å fortsette militært absolutt er tilstede, men hen utelukker ikke å fortsette med sitt sivile yrke heller, eller å gå over til minerydding eller bombeklarering dersom det skulle bli fred i Ukraina. Hen uttrykker tvil over om arbeidsplassen i Norge fortsatt vil akseptere hen ved hjemkomst, og om hen vil trives med å gå tilbake til sin gamle hverdag.

«Jeg bare vet ikke helt om jeg hadde likt å komme tilbake på den typen jobb jeg gjorde før. Jeg har så mye tanker og mye som rører seg.» (Mika)

Dette gir et inntrykk av at Mika gjerne ønsker å fortsette i «utlandet», og potensielt innen mer utsatte yrker enn hen bedriver i Norge, uten at dette nødvendigvis er knyttet til deltakelse i krig. På videre spørsmål opplyser Mika at hen generelt trives veldig godt i Ukraina, og at særlig prisnivået i Ukraina kontra Norge er noe som tiltaler han.

Magnus: Hva er det som, hva tror du gjør at du trives så mye der?

Mika: Ehhmm.. jeg vet ikke... folka der? De er veldig like oss på mange måter, de ser like ut som oss, «han der ser skandinavisk ut» liksom, også, men ja... de er veldig moderne, de har el-sparkesykler rundt omkring i byene, det er moderne der, det er et fint sted, og det er VELDIG billig der... latterlig billig, helt sinnsykt billig. I forhold til Norge er det helt sjukt, å dra ut og spise middag der for eksempel koster ingenting, et par hundrelapper er god middag til tre fire personer.»

Det er dermed en trivsel med det generelle Ukrainske samfunnet som Mika har funnet seg til rette i, og som gjør at han med egne ord trives generelt godt. Dette står i kontrast til Chris, som på sin side hovedsakelig tiltales av det militære livet, og lufter dette som en naturlig karriere videre etter eventuell dimitering fra den ukrainske enheten hen tjenestegjør i. Dette danner et bilde av de norske fremmedkrigerne som både tiltrukket et «militært liv», men og hverdagen i Ukraina.

«Jeg har fortsatt mulighet til å verve meg etter krigen her da, både i (land) og i det (annet lands) militære da, har fått tilbud om å starte der også som en karriere. Kommer sikkert til å havne i en av dem, så får vi se hvilken da hehe.» (Chris)

«Kunne tenke meg å jobbe i utlandet. Kanskje jobbe på fraktskip med piratsikkerhet, det kunne jeg gjort noen år, det er godt betalt og... det er jo... veldig, hvis du er disiplinert og passer på, så går jo det fint, tror ikke jeg er så redd for noen pirater med noen rifler i en båt ass, minste som skremmer meg etter alt det her hehe...» (Mika)

«Jeg tenker å fortsette [med militær virksomhet], og jeg prøver å grunnlegge et sikkerhetselskap. Jeg ser etter folk som vil jobbe med meg her nede. Jeg er jo her en del for erfaringas skyld også, skal jeg jobbe med sikkerhet videre vil jeg jo jobbe med folk som jeg vet funker når det smeller.» (Alex)

Dette danner et bilde av at informantene reiser av sammensatte årsaker, og velger å bli av sammensatte årsaker. Personlige erfaringer, ønske om å forsvare Norge gjennom bekjempelse av Russland i Ukraina og ønske om å skåne sivilbefolkningen fra krigens brutalitet er temaer som går igjen. Samtidig ser man og at det skjer en endring når de kommer ned til Ukraina, og at de svært fort tilpasser seg livet og knytter sterke bånd til sine medsoldater og Ukrainas befolkning for øvrig. Denne tilpasningen skjer mens informantene fortsatt opprettholder bånd til Norge gjennom hjemreiser og pauser fra fronten. Samtidig finner informantene sin tilværelse som tiltalende, nok til at de ønsker å fortsette gjennom militærtjeneste eller jobb på det private sikkerhetsmarkedet.

5. DISKUSJON

Dette kapitlet er viet til oppsummering av oppgavens funn, besvarelse av forskningsspørsmål og drøfting av disse. Som nevnt i innledningen handler oppgaven om hvorfor nordmenn er villige til å verve seg som fremmedkrigere, med nordmenn i den russisk-ukrainske krigen som case. For å utforske dette har oppgaven tatt for seg tre forskningsspørsmål, som vil benyttes som utgangspunkt for diskusjonen:

Hvorfor verver de seg?

Hva gjør at de ikke reiser hjem igjen?

Hvordan inngår stridsfrivilligheten i deres fremtidsperspektiv?

Dette har blitt analysert ved hjelp av teori og forskning presentert tidligere i oppgaven, og det er funnet en rekke likheter med tidligere teori og forskning, men det er og noen funn som utfordrer tidligere operasjonalisering og begrep. Følgende underkapitler vil besvare og drøfte de tre forskningsspørsmålene.

5.1 Abstrakt og relasjonell solidaritet

Jeg vil her besvare og drøfte forskningsspørsmålene *hvorfor de verver seg* og *hva gjør at de ikke reiser hjem igjen*. Malesevic baserer sin sosiologi på en antakelse om at krig og bruken av vold er noe mennesker vanligvis unngår, og derfor må påvirkes til, med unntak av i nødverge, affekt eller fare, noe som også gjenspeiles i Wieviorkas *eksistensiell vold*. Samtidig har de som deltar i krigen som fremmedkrigere valg selv å reise, og de er ikke tvunget til å bli. Dette gjenspeiles i oppgavens tittel Fri til å Dra – Villig til å Bli.

Et poeng jeg har illustrert gjennom analysen, og som jeg atter en gang vil presisere er at årsaken til at man verver seg som fremmedkriger er sammensatt.

Det kommer fram av empirien at informantene tok valget om å verve seg, og kjemper, av sammensatte årsaker knyttet til politikk, humanitære forhold, personlig motivasjon og samhold til både land, enhet og nære venner de har fått under tiden sin i Ukraina. Krigen har åpenbart preget informantene som i noen tilfeller har opplevd å miste personer som står dem nær i tjenesten.

Det er åpenbart at historie, politikk og humanisme er noe alle informantene vektlegger, og oppgir som tingene som gjorde at de valgte å verve seg i utgangspunktet. Som nevnt tidligere

så er dette individer som valgte å kjempe; et valg som kan lede til fysiske og mentale traumer, fangenskap, alvorlig skade eller død. Fremmedkrigere har historisk sett en høy dødsrate i konflikter de siste hundre årene, så det å kjempe er et valg som på ingen måte er fritt for fare.

Et funn ved analysen er at solidaritet er en sentral årsak til at man *velger å reise*, og at man holder ut i den påfølgende krigen man kommer til. Av merkverdighet her er dog hvilke aspekter av solidaritet informantene trekker frem når de forteller om valget sitt om å dra, og det påfølgende oppholdet i Ukraina. Valget om å dra har vist seg å være gjort på bakgrunn av oppfatninger om at man må hjelpe Ukraina eller tanken om at man ved å kjempe i Ukraina forsvarer Norge, så vel som å ta del i en historisk tradisjon hvor man kjemper for det man tror på, uavhengig av landegrenser. Dette velger jeg å kalle «abstrakt» rasjonalitet, basert på Malesevic begrep *propaganda*. Det er dette som har gjort at de tok valget om å dra. Samtidig er det også personlige moment, som utenforskap i Norge, kjedsomhet med sivilt samfunn eller ønske om en militær karriere som gjør at nordmennene jeg har intervjuet melder seg som fremmedkrigere i Ukraina.

Det er dog en tydelig endring når informantene først kommer ned til Ukraina, og det som gjorde at de tok valget om å dra ned er ikke nødvendigvis den sterkeste motivasjonen når det gjelder hvorfor de *velger å bli*. Å bli er tross alt – slik informantene beskriver – et valg man tar. Her kan det ses en endring til det jeg kaller *relasjonell* solidaritet, basert på Malesevic` *mikrosolidaritet*. Her trekkes det først og fremst inn sitt forhold til medsoldatene sine, det de selv beskriver som en «krigsbrorskap», samt en følelse av ansvar for de Ukrainske sivilistene hvis lidelse de har sett med egne øyne, så vel som de Ukrainske soldatene som ikke har et valg, men som må kjempe. Dette betyr ikke at solidaritetsformene er gjensidig utestengende, men at det foreligger en endring der en er utslagsgivende for å ta valget om å dra ned, mens en annen blir utslagsgivende for hvorfor man blir. Det er vanskelig å reise til et annet land ut av brorskapsfølelse med medsoldater man enda ikke har møtt, på samme måte som det er lettere å bli fordi man ser lagkameratene sine lide enn det er å bli fordi man ser for seg Norges delte grense med Russland som en trussel.

Dette samsvarer som nevnt med Malesevic analyse av krig som noe man blir villig til grunnet idealer, politikk, kultur eller andre «abstrakte» størrelser, mens det i skyttergravene er dine medsoldater og de du deler personlige bånd med som gir viljen til å fortsette, selv om situasjonen er vanskelig.

5.2 Stridsfrivilligheten som skapende handling

I dette underkapitlet vil jeg besvare det tredje forskningsspørsmålet, som omhandler hvordan fremmedkrigerne ser på sin tid som stridsfrivillig i et fremtidsperspektiv. Besvarelsen vil ta utgangspunkt i Wieviorkas *skapende handling* og Rekaweks *profesjonelle fremmedkrigere*.

5.2.1 Å finne seg selv i krig?

Når det gjelder Wieviorkas handlingstyper så kan særlig tanken om *skapende handling* gjenkjennes i datamaterialet. Det fremkommer blant annet at informantene anser det å krige mot Russland som en form for selvforsvar, i den forstand at krigen på sikt vil komme til Norge, eller starte en ny verdenskrig dersom den ikke avsluttes tidsnok. I dette tilfellet kan det å være fremmedkriger anses som en form for *eksistensiell vold*; i den forstand at de kjemper for sin – og Norges – rett til å fortsette å eksistere.

Tross dette er det sterkere paralleller til *skapende vold*, i den forstand at deltakelsen i kriger for alle representerer et sporskifte i livene deres. Fra utstøtt til inkludert, fra håndverker til krigende eller fra å kjede seg i det sivile liv til å være del av et militært brorskap og fra tidligere kriminell til dekorert og anerkjent soldat.

Hvorfor informantene mine har funnet seg bekvemme med sin nye rolle som soldat, er mer generelt fremmedkriger, er vanskelig å gi et konkret svar på. Som nevnt i analysen vektlegger informantene selv tidligere personlige erfaringer og ønsker når de drøfter hvorfor akkurat de skulle ende opp som fremmedkrigere i Ukraina, og hvorfor de tror de trives godt nok med det til å ville fortsette. Et funn her er at til tross for å ikke ha noen formell militær erfaring, så trekkes det fram flere momenter blant informantene som de selv mener gjør dem egnet til å være soldater, og som gjør at de tilpasset seg lettere, eller håndterte det bedre, enn de som valgte å dra hjem. Eksempelvis trekkes arbeid i griskrendte strøk, mistriivsel i et kjedelig sivilt samfunn og tidligere fengselsopphold frem som ting som gjør at informantene mener de ønsker å fortsette på sporet de begynte på, da de reiste frivillig i krig.

Det som i størst grad understøtter tanken om stridsfrivilligheten som skapende handling er dog det at alle informantene uttrykker dette ønsket om å fortsette, og i ulik grad har begynt planleggingen eller realiseringen av en ny karriere. Dette tas opp i neste underkapittel

5.3 Krigens lærlingtid?

Rekawek (2023) skriver om det han kaller *profesjonelle fremmedkrigere*, og teoretiserer om en voksende masse av «profesjonelle fremmedkrigere», altså fremmedkrigere som hopper fra konflikt til konflikt, tidvis uavhengig av ideologisk eller kulturelt bakgrunnsbilde for konflikten. Å plassere informantene i dette prosjektet innunder denne betegnelsen vil i sin opprinnelige form være misgivende, da samtlige kjemper sin første krig i Ukraina. Dog kan det gjenkjennes visse aspekter som minner om en form for *profesjonell* stridsfrivillighet.

Alle informantene planlegger eller har vurdert å fortsette med en karriere innenfor militær virksomhet, og alle tre informantene nevner private militære selskaper eller sikkerhetselskap. Noen har også som mulighet å dra tilbake til Norge og fortsette med det de bedrev før konflikten i Ukraina, selv om begge det gjelder anser det sivile livet som kjedelig eller lite interessant etter å ha vært i Ukraina. I Rekaweks litteratur om fremmedkrigere i Ukraina presenteres den såkalte *eventyreren* som den mest tallrike typologien, Fremmedkrigeren som er i landet relativt kort tid, ikke offentliggjør sin deltakelse i nevneverdig grad, og som deretter reiser tilbake til sitt gamle liv. Det er ingen av informantene i avhandlingen min som passer denne beskrivelsen, og en flukt fra hverdagen, eller «krigsferie» vil derfor ikke være beskrivende for informantene. Tvert imot tar informantene sin deltakelse svært alvorlig, og har en stolthet og pliktpreget ånd over sin deltakelse i krigen. Samtidig har ingen av informantene lagt fra seg livet i Norge helt, og flere har pendlet fram og tilbake mellom Norge og fronten siden krigen begynte.

Funnene samsvarer i den forstand mer med Rekaweks teori om stridsfrivillighet som *ny karriere*. Alle informantene har uttalt et ønske om å fortsette innen militær, privatmilitær eller sikkerhetsfaglig virksomhet, og at de har muligheten til dette som et resultat av å ha tilegnet seg erfaring som frivillige i Ukraina. Likeledes anser informantene dette som noe de heller vil behefte seg med enn yrkene eller livene de hadde i Norge før de vervet seg. Hvorvidt dette var planlagt før de dro ned, eller er noe de har *fått smaken for* kan ikke bevises i empirien. Dette legger noen føringer for bruken av Webers handlingstyper i en besvaring av forskningsspørsmålet.

Dersom informantene hadde en baktanke ved å verve seg, og anså dette som en mulighet eller mål i seg selv, så ville det medføre at selve deltakelsen i krigen var tiltenkt å være *instrumentalt rasjonell*. Dette vil dog ikke endre på hva de faktisk opplevde når de kom ned, og hvordan deres følelse av solidaritet befestet seg i brorskap og medsoldater.

Det kan -uavhengig av når de «fikk smaken» på soldatlivet- hevdes at informantene er et eksempel på *profesjonell stridsfrivillighet* på basis av at informantene: (1) ser for seg å fortsette med militære yrker; (2) har muligheten til dette gjennom sin frivillighet i Ukraina; (3) har gjennom sitt opphold i Ukraina viet sin fulle kapasitet – inklusive pauser fra fronten- til å organisere, hvile eller ordne andre ting for å så kunne dra ned igjen og fortsette. Dette danner et bilde som ligner mer på en holdning en ville hatt til en arbeidsgiver eller oppdragsgiver, til tross for frihetene de frivillige enhetene nyter. Rekawek anser de som ønsker en ny karriere for å være minoriteten av fremmedkrigerne som dro til Ukraina *før* invasjonen i 2022. Disse, i følge Rekawek, er en del av de som drar ned for å reetablere seg selv, innenfor Ukrainske samfunnet eller i karrierer innen privatmilitær virksomhet. Det kommer ikke fram av min empiri at noen av informantene utviklet dette som mål, og at tanken om å fortsette oppsto under oppholdet i Ukraina.

Der empirien sammenfaller med Rekaweks analyse er det såkalte «samfunn av stridsfrivillige», der nettverkene av fremmedkrigere fremstår som et lukket miljø som hjelper hverandre og som organiserer verving, reiser, anskaffelse av våpen og utstyr etc. Nettverk er viktig for informantene og hadde mye å si for å ende opp i en «god» enhet.

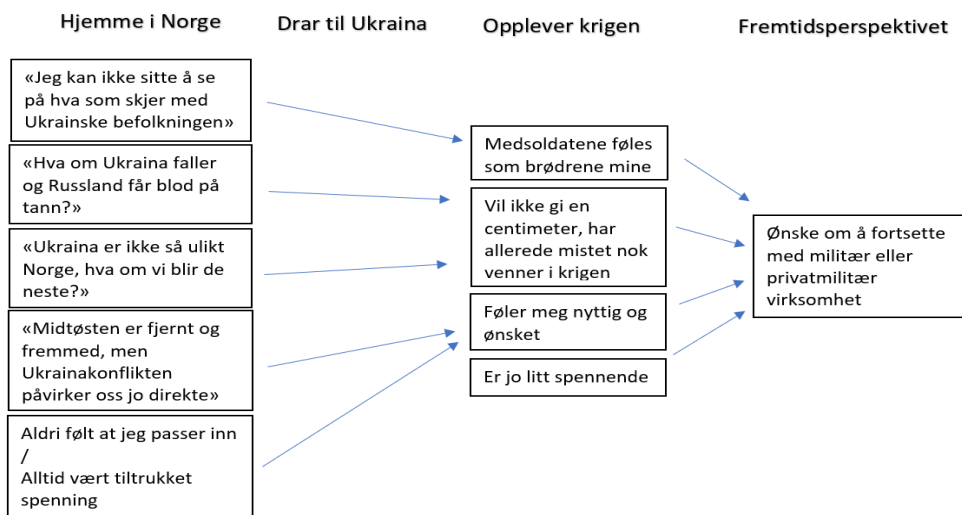
Å verve seg som stridsfrivillig kan på noen vis anses som å være «intern» i et selskap: (1) man får ingen, eller marginal økonomisk kompensasjon; (2) det er et forhold som er lett å bryte dersom det viser seg å ikke være noe å fortsette med, man kan simpelthen dra hjem, slik informantene opplyser at veldig mange gjør; (3) dersom man skulle få smaken for det, så har erfaringen man har fått og nettverket man har opparbeidet gjort det svært mye lettere å tre inn i et yrke som privatmilitær eller sikkerhetsarbeider; (4) krigen er «rett på sak», man kan oppnå praktisk kamperfaring uten å ha vært i militæret eller ha tilknytning til bransjen før, på samme vis som det er lettere å få innpass i en bedrift som ulønnet intern, mens en fast lønnet stilling ofte krever langt mer erfaring, fartstid eller utdanning.

5.4 Diskusjon av bruken av typologier

Bruken av typeinndelinger har vært flittig brukt i tidligere forskning, og utgjort grunnlaget for mye av litteraturen og forskningen som er benyttet i denne oppgaven. Allikevel må det bemerkes at flerparten av typologiene på *typer fremmedkrigere* har vist seg å ha begrenset anvendbarhet i en analyse der motivasjoner og beveggrunner har vist seg å være dynamiske ut ifra hvor i *reisen* som fremmedkriger man befinner seg. Typologiene har vært nyttige knagger og utgangspunkt i en rekke av analysens punkter, men jeg vil nødvendig gå så langt som å hevde at

noen av informantene åpenbart tilhører en spesifikk type, eller at enkeltaspekter ved valget om å reise kan trekkes frem som hovedårsak. Det som dog har vist seg å ha anvendbarhet er å slå sammen de teoretiske begrepene som er benyttet, med tidligere forskning, for å vise til tendenser ved en «del» av stridsfrivilligheten, slik som *veteraner med historisk nag* som reiser ned, mens det blir en *skapende handling* preget av *mikrosolidaritet* under oppholdet som videre gir likheter til *profesjonelle fremmedkrigere* når de drøfter veien videre og stridsfrivilligheten i et fremtidsperspektiv.

For å vise det jeg mener er en dynamisk prosess, og for å oppsummere besvarelsen av forskningsspørsmålene, velger jeg å avslutte diskusjonen med en illustrasjon over det som er trukket fram som de viktige aspektene i de ulike stegene av det å være fremmedkriger i Ukraina

6. AVSLUTTENDE REFLEKSJON

I denne siste delen vil jeg kort oppsummere hovedfunnene fra oppgaven, presentere konklusjon og antyde hvordan fenomenet fremmedkrigere/stridsfrivillighet kan studeres videre.

6.1 Oppsummering av oppgaven

Prosjektet har utforsket hvorfor norske fremmedkrigere verver seg i Ukrainakonflikten, hvorfor de velger å bli og hvordan de anser dette i et fremtidsperspektiv. Dette har blitt utforsket som et kvalitativt prosjekt, med dybdeintervjuet som datagrunnlag, og analysert med et utgangspunkt i induktive og abduktive metodiske prinsipper.

Tidligere typologier brukt i studier av fremmedkrigere, samt begrepet «profesjonelle fremmedkrigere», sammen med Malesevic` litteratur om solidaritet, herunder *propaganda* og *mikrosolidaritet* og Wieviorkas handlingstyper knyttet til voldsbruk, har utgjort prosjektets teoretiske grunnlag.

Generelt har det blitt observert at informantene i stor grad reiste til Ukraina, eller tok valget på bakgrunn av både personlige preferanser, som tidligere karriere, kjedsomhet eller opplevelse av utenforskap i Norge. Til tross for dette var det dog hos samtlige informanter den russiske invasjonen - og brutalitet herunder - sammen med en oppfattelse av krigen som definerende for Norsk og europeisk fremtidig sikkerhet og fred som gjorde at de valgte å ta steget inn i en hverdag som fremmedkriger.

Analysen har vist at det å benytte de fremlagte typologiene ikke nødvendigvis er en fruktbar måte å studere norske fremmedkrigere i den aktuelle konflikten på, siden disse ofte glir over i hverandre, eller at samme fremmedkriger kan «svinge» innom ulike typologier gjennom sin «karriere» som fremmedkriger. Det som har vist seg å være passende for oppgaven er konseptet om «profesjonelle fremmedkrigere», og stridsfrivillighet som et eget fellesskap, som tidvis benyttes som en nøkkel til både bedre muligheter som fremmedkriger, men også videre karrieremuligheter.

Den glidende overgangen nevnt ovenfor bærer også sterke likheter med det Malesevic beskriver i «propaganda og mikrosolidaritet», hvor mennesker er villige til å krige for abstraksjoner som demokrati, etnisk gruppe, nasjon etc., men at disse motivasjonene brytes ned i møte med krigens realitet, og at det til syvende og sist blir solidaritet til de i din umiddelbare nærhet som blir gjeldende for din vilje til å kjempe. Dette synes særlig gjennom hvor fort de tidligere sivilistene

fant seg til rette i sin nye rolle som fremmedkriger. Det at alle har tenkt på en videre karriere innen militær eller privatmilitær virksomhet bærer og likhet med Wieviorkas *skapende handling*.

Avslutningsvis viser oppgaven hvordan det å være fremmedkriger er et sammensatt fenomen hvor de som deltar stadig tilpasser seg og utvikler seg gjennom prosessen, og at dette påvirker motivasjoner, tanker og planer for den enkelte.

6.2 Videre forskning

En åpenbar fortsettelse av forskning på tematikken, som jeg gjerne ønsker muligheten til å gjennomføre, er en utforskning av samme problemstilling, men med en større gruppe informanter. Det hadde vært nyttig å se hvorledes funnene blant informantene uten tidligere militær erfaring sammenfaller med de som har tidligere militær erfaring, og eventuelt om disse gruppene potensielt skiller seg ad, og på hvilke områder. Under arbeidet med å skaffe informanter fikk jeg generelt et inntrykk av at de som åpenbart hadde tidligere militær erfaring var mer forsiktige med å utgi informasjon om oppholdet sitt, og at flere støttet prosjektet mitt, men sa at de personlig unngikk å snakke med forskere eller media. Videre forskning på dette kunne gi innsikter i hvordan ulike «demografier» av norske fremmedkrigere forholder seg til stridsfrivilligheten, og i tillegg utfordret eller understøttet funnene gjort i dette prosjektet.

En annen vinkling er videre forskning på solidaritet eller fellesskap i internasjonale militære avdelinger, der nasjonalitet *ikke* er fellesnevneren, slik som i tradisjonelle militærstyrker. Sundberg (2015) skrev en bok kalt *A Sociology of the Total Organization*, hvor hun utforsker enhetstankegang og institusjonalisering i den franske fremmedlegionen. Den franske fremmedlegionen er en profesjonell og offisiell del av den franske hæren, men består av frivillige som har meldt seg til tjeneste fra ulike land. Legionærene utsettes her for en hard institusjonalisering, og det skapes en ny, felles, legionæridentitet gjennom beinhard disiplin, underkastelse for- og dyrking av legionens historie, idealer og tradisjoner. Denne prosessen skaper en sammenhengende krigsavdeling bestående av en rekke ulike nasjonaliteter. En studie av de internasjonale avdelingene i Ukraina viser på sin side mye av det motsatte, med soldater som kan forlate fronten dersom de trenger det, og med egne nettverk for rekruttering, anskaffelse av utstyr og trening. Dette står på mange måter i motsetning til den franske fremmedlegionen, selv om begge avdelingene er avhengige av å være kampeffektive på tross av ulike språk, bakgrunnen og kulturer.

Begge de ovenfornevnte forslagene vil kunne bidra til en dypere forståelse for militær deltakelse generelt, og en utvikling av en norsk krigssosiologi, samt bidrag til det internasjonale sosiologiske studiet av krig og konflikt.

Litteraturliste

American Sociological Association. (1999). *Code of Ethics and Policies and Procedures of the ASA Committee on Professional Ethics*

Atkinson P. (2015). *For Ethnography*. Sage.

Benmelech & Klor 2018 Benmelech, E. & Klor, E.F. (2020). What Explains the Flow of Foreign Fighters to ISIS? *Terrorism and Political Violence*, 32:7, 1458-1481
DOI: 10.1080/09546553.2018.1482214

Borum & Fein 2017 Borum, R. & Fein, R. (2017). The Psychology of Foreign Fighters. *Studies in Conflict & Terrorism*, 40:3, 248-266
DOI: 10.1080/1057610X.2016.1188535

Christensen, T.W. & Bjørgo, T. (2017). How to manage returner foreign fighters and other Syria travellers? Measures for safeguarding and follow-up. *C-REX Research Report*, (01)2018.

Collins 2008 Collins, R. (2008). *Violence: a micro-sociological theory*. Princeton University Press

Crang, M. & Cook, I. (2007). *Doing Ethnographies*. Sage.

Dalland, O. (2017). *Metode og Oppgaveskriving* (6. utg.). Gyldendal Akademisk

Daymon, C., de Roy van Zuijdewijn, J. H., & Malet, D. (2020). Career foreign fighters: Expertise transmission across insurgencies. *RESOLVE Research Network*, April 2020

Durkheim,E. (2013 [1893]). *The Division of Labor in Society*. Elektronisk publikasjon. ISBN 13: 978-1-4209-4857-8

Elias 1994 Elias, N.S. (1994). *The Civilizing Process: sociogenetic and psychogenetic investigations* (1. Utg.). Blackwell Publishing

Eriksen & Haugen 2014 Eriksen, D & Haugen, H. (2014). «Fremmedkriger» er året nyord. NRK. Hentet fra <https://www.nrk.no/kultur/ fremmedkriger -er-arets-nyord-1.12076220#:~:text=Det%20tre%20%C3%A5r%20gamle%20ordet,med%20IS%20er%20fra%20Europa>

Ertesvåg 2023 Ertesvåg, E.R. (2023). UD og PST har ikke kontroll på hvor mange nordmenn som er eller har vært fremmedkrigere i Ukraina. Nettavisen. Hentet fra <https://www.nettavisen.no/nyheter/ingen-har-oversikt-over-nordmenn-i-ukraina-skulle-ikke-vart-her-nede/s/5-95-1053931>

Flyvbjerg, B. (2006). Five Misunderstandings About Case-Study Research. *Qualitative Inquiry*. 12. 219-245. DOI 10.1177/1077800405284363..

Giddens 1985 Giddens, A. (1985). *The Nation-State and Violence: Volume Two of A Contemporary Critique of Historical Materialism*. Polity Press.

Hegghammer, T. (2014). Norske fremmedkrigere i går og i dag. *Norsk Statsvitenskapelig tidsskrift* (vol. 30, utg. 4, 277-288). DOI <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-2936-2014-04-03>

Kristoffersen & Hatlebrekke 2022 Kristoffersen, F. & Hatlebrekke, K. (2022). *Etterretning: oppdragene, menneskene og faget*. Gyldendal

Leduc, R. (2021). The Ontological Threat of Foreign Fighters. *European Journal of International Relations* 2021, Vol. 27(1) 127–149. Hentet fra <https://doi.org/10.1177/1354066120948122>

Lia, B. Nesser, P. (2014). Norske Muslimske Fremmedkrigere. *Nytt Norsk Tidsskrift* 31(4), 399-416

Malesevic, S. (2010A). How Pacifist were the Founding Fathers?: war and violence in sociology. *European Journal of Social Theory* 13(2) 193–212. DOI: 10.1177/1368431010362298

Malesevic, S. (2010B). *The Sociology of War and Violence*. Cambridge University Press.

Malesevic, S. (2022). *Why Humans Fight: the social dynamics of close-range violence*. Cambridge University Press

Malet, D. (2013). *Foreign Fighters: transnational identity in civic conflicts*. Oxford University Press.

Mao, J & Feldman, E. (2018). Class matters: interviewing across social class boundaries. *International Journal of Social Research Methodology*. 22. 1-13.
10.1080/13645579.2018.1535879.

Murauskaite, E.,E. (2020) Foreign Fighters in Ukraina: assessing potential risks. *Vilnius Institute* (report).

Nespor, J. (2000). Anonymity and Place in Qualitative Inquiry. *Qualitative Inquiry*. volume 6(4). s.546-569

NTB. (2022). Russland hevder at seks norske fremmedkrigere er «eliminert» i Ukraina. *Forsvarets Forum*. Hentet fra <https://forsvaretsforum.no/krig-norge-russland/russland-hevder-at-seks-norske-fremmedkrigere-er-eliminert-i-ukraina/276501>

OHCHR. (1977). International Standards. *UN Working Group on Mercenaries*. Hentet fra <https://www.ohchr.org/en/node/3383/international-standards>

Patton, M.Q. (2002). *Qualitative Research & Evaluation Methods* (3.utg.). Sage.

Politiets Sikkerhetstjeneste (PST). (2017). Nasjonal Trusselvurdering 2017. Hentet fra <https://pst.no/trusselvurdering-2017/#h5sectionTitleAnchor2>

Ray, L. (2011). *Violence and Society*. Sage.

Rekawek, K. (2015). Neither “NATO’s Foreign Legion” Nor the “Donbass International Brigades:” (Where Are All the) Foreign Fighters in Ukraine?. *PISM policy paper*, no.6 (108), March 2015.

Rekawek, K. (2020). Carrer Break or a New Career?: extremist foreign fighters in Ukraina. Counter Extremism Project (report). Hentet fra www.counterextremism.com

Rekawek, K. (2023). *Foreign fighters in Ukraine: the brown-red cocktail*. Routledge.

Saunders, B., Kitzinger, J. & Kitzinger, C. (2015). Anonymising interview data: challenges and compromise in practice. *Qualitative Research*, 15(5). s.616–632.

Shaw, M. & Creighton, C. (1987). *The Sociology of War and Peace*. Explorations in Sociology. British Sociological Association.

Shils, E.A. & JANOWITZ, M. (1948) Cohesion and Disintegration in the Wehrmacht in World War II. *Public Opinion Quarterly*, Volume 12, Issue 2, SUMMER 1948, Pages 280–315, <https://doi.org/10.1086/265951>

Stake & Trumbull 1982 Stake, R.E. & Trumbull, D.J. (1982). Naturalistic Generalizations. *Review Journal of Philosophy & Social Science* 7(1): 1-12.

Sundberg, M. (2015). *A Sociology of the Total Organization: atomistic unity in the french foreign legion*. Routledge.

Tilly, L. & Woodthorpe, K. (2011). Is it the end for anonymity as we know it? A critical examination of the ethical principle of anonymity in the context of 21st century demands on the qualitative research. *Qualitative Research* 11(2). s.197–212.

Tjora, A. (2017). *Kvalitative Forskningsmetoder i Praksis* (3. utg.). Gyldendal Akademisk

Tjora, A. (2018) *Viten Skapt: kvalitativ analyse og teoriutvikling*. Cappelen Damm Akademisk.

United Nations office on Drugs and Crime. (2019). *Foreign Terrorist Fighters Manual for Judicial Training Institutes South-Eastern Europe*. UNDOC.

Weber, M. (1946, first published 1919). *Politics as Vocation*. Oxford University Press.

Weber, M (1978, first published 1922). *Economy and Society: an outline of interpretive sociology*. University of California Press.

Walby, S. (2012). Violence and society: Introduction to an emerging field of sociology. 61(2) 95–111. DOI : 10.1177/0011392112456478

Wieviorka, M. (2003). Violence and the Subject. *Thesis Eleven*, no73, May 2003: 42–50

Wieviorka, M. (2009). *Violence: a new approach*. Sage.

Wieviorka, M. (2014). The sociological analysis of violence: new perspectives. *The Sociological Review*, 62(2), 50–64. DOI: 10.1111/1467-954X.12191

Vedlegg 1: NSD Godkjenning

14.07.2023, 13:17

Meldeskjema for behandling av personopplysninger

[Meldeskjema](#) / [Norske fremmedkrigere i den russisk-ukrainske krigen](#) / Vurdering

Vurdering av behandling av personopplysninger

Referansenummer

975869

Vurderingstype

Standard

Dato

12.06.2023

Tittel

Norske fremmedkrigere i den russisk-ukrainske krigen

Behandlingsansvarlig institusjon

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet / Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap (SU) / Institutt for sosiologi og statsvitenskap

Prosjektansvarlig

Jakub Stachowski

Student

Magnus Robertsen Mostad

Prosjektperiode

15.12.2022 - 30.06.2023

Kategorier personopplysninger

Alminnelige

Særlige

Lovlig grunnlag

Samtykke (Personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a)

Uttrykkelig samtykke (Personvernforordningen art. 9 nr. 2 bokstav a)

Behandlingen av personopplysningene er lovlig så fremt den gjennomføres som oppgitt i meldeskjemaet. Det lovlige grunnlaget gjelder til 30.06.2023.

[Meldeskjema](#)

Kommentar

Personverntjenester har vurdert endringene registrert i meldeskjemaet.

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg. Behandlingen kan fortsette.

Ny sluttdato er 30.06.2023. Hvis det blir nødvendig å behandle personopplysninger enda lengre, så kan det være nødvendig å informere prosjektdeltakerne.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

Vi vil følge opp ved ny planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til videre med prosjektet!

Vedlegg 2: Intervjuguide

Intervjuguide

Intervjuguiden er ment som en veileder for å strukturere samtalene, ikke som en lisite som skal krysses av eller absolutt mal for hva som skal spørres om eller i hvilken rekkefølge.

Hvert punkt representerer temaer som er av interesse for oppgaven og som jeg vil innom.

Hvor mye eller hva som sies på hver av punktene avhenger av flyten i intervjuet.

Rettigheter

- Alt basert på samtykke
- Rettighet til innsyn eller sletting
- Behandling av data

Bakgrunnsinformasjon om deltaker

- Hvor gammel er du?
- Familie
- Hva driver du med til vanlig

Ukraina

- Fulgte du med på konflikten før invasjonen?
- Hvordan reagerte du når krigen brøt ut?
- Når bestemte du deg for å dra til Ukraina?
- Hvorfor var det viktig for deg å engasjere deg i denne konflikten?
- Har du vurdert å delta i andre konflikter? Hva gjorde at det ble akkurat denne konflikten?
- Hvordan reagerte andre (familie/venner/jobb) på avgjørelsen din?
- Hvilken rolle hadde du under oppholdet ditt?

Militær bakgrunn

- Kan du fortelle litt om tidligere erfaring med militæret eller andre ting?
- Er dette erfaring fra norske forsvaret eller andre militære organisasjoner?
- Hva tenker du om mangelen av/viktigheten av militær erfaring for deg som dro ned?

Motivasjon

- Hva var det som gjorde at du tok valget om å dra?
- Hva gjorde at du ville delta som stridende og ikke helsepersonell eller humanitær bistand?
- Hvordan gikk du frem for å bidra?
- Dro du alene eller i gruppe?
- Tror du andre du dro med eller som du viste hadde dratt påvirket valget ditt?
- Har du noen politiske eller filosofiske oppfatninger som påvirket valget ditt?

Oppholdet

- Hvordan vil du beskrive oppholdet ditt?
- Hvordan følte du at du ble mottatt i Ukraina? (hvordan ble du behandlet? Hvem tilbrakte du mest tid med?)
- Var opplevelsen slik du hadde sett for deg? (hvorfor/hvorfor ikke/hvordan)
- På hvilken måte tror du oppholdet ditt påvirket deg?
- Hvordan var «stemningen» i avdelingen din sammenlignet med livet i Norge?
- Hva med miljøet er det du likte, og hvorfor tror folk trives i denne typen miljøer
- Tror du man kan finne samme typen miljø andre steder eller i andre organisasjoner?
- Hva var det vanskeligste med opplevelsen din?
- Har holdningene dine til fremmedkrigere endret seg etter dette?
- Ser du for deg å delta i konflikter i fremtiden?

Annet

- Er det noe du skulle ønske du visste før du dro?
- Hva ville du sagt til noen som ønsker å gjøre det samme som deg selv?
- Har du noe mer du ønsker å si eller noe du tenker jeg burde inkludere i et prosjekt som dette?

Takke for meg, takke informanten og informere på nytt om hens rettigheter og videre prosessering av data

Vedlegg 3: Informasjonsskriv

Deltakelse i forskningsprosjekt knyttet til masteroppgave

om

Norske fremmedkrigere i den russisk-ukrainske krigen ved Institutt for sosiologi og statsvitenskap, NTNU

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å undersøke erfaringer og refleksjoner rundt det å være frivillig stridende i ukrainakonflikten.

Formål

Formålet med denne undersøkelsen er å få et innblikk i tankene og refleksjonene til norske frivillige kjempere, spesielt tilknyttet gruppedannelse, fellesskap, personlig motivasjon og det å delta i væpnet konflikt i et annet land enn ens eget.

Dette er et studentprosjekt, som innebærer analyse av data fra kvalitative intervjuer. Opplysningene samlet inn i oppgaven vil bare brukes til denne studien. Som masteroppgave er dette et prosjekt som skal oppfylle krav til vitenskapelig kvalitet og etikk.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

NTNU, Institutt for sosiologi og statsvitenskap, er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Informanter til prosjektet er plukket ut på vegne av at de:

- er norske statsborgere
- har deltatt i krigen i Ukraina
- har fungert i en militær kapasitet under sitt opphold i Ukraina

Hva innebærer det for deg å delta?

Du blir invitert til et intervju som varer mellom 30 og 90 minutter, dette er litt avhengig av hva den enkelte ønsker samt intervjuets gang. Du kan selv velge passende sted for intervjuet, samt om du ønsker å gjennomføre dette digitalt eller fysisk.

Intervjuene vil ta form som en samtale, og vil bli tatt opp på min datamaskin hvis digitalt, og via diktafon om fysisk og lagret på NTNUs krypterte lagringstjeneste. Etter en transkribering og anonymisering vil lydopptakene slettes.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle til da registrerte opplysninger om deg bli slettet.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Opplysningene om deg vil kun bli brukt til formålene som beskrives i dette skrevet. Opplysningene blir behandlet konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Det vil kun være meg selv som har tilgang på opplysningene. Under databehandlingen anonymiseres opplysninger som kan identifisere deg som person. Etter dette slettes det eventuelle lydopptaket. Det vil ikke være noen opplysninger som kan knyttes til deg som person i den ferdige oppgaven.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet skal etter planen avsluttes 31. Mai 2023. Ved prosjektslutt vil alle personopplysninger og opptak være slettet.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

Prosjektet og datahåndteringsplan er godkjent av Norsk senter for Forskningsdata.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål om prosjektet, ta kontakt med:

Magnus Robertsen Mostad (meg), tlf: 46866212, epost: magnurm@stud.ntnu.no

Jakub Stachowski (veileder), tlf: 73591350, epost jakub.stachowski@ntnu.no

NTNUs personvernombud: Thomas Helgesen, tlf 93 079 038, thomas.helgesen@ntnu.no

Med vennlig hilsen

Magnus Robertsen Mostad

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «Norske fremmedkrigere i den russisk-ukrainske krigen», og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, planlagt slutt er innen slutten av Mai 2023.

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

